

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**İSLAM HUKUKUNDA KADININ
ŞAHİTLİĞİNİN CİNSİYET İLE
TEMELLENDİRİLMESİNE
ANALİTİK BİR BAKIŞ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HAZIRLAYAN:

ESRA KARABUDAK

DANIŞMAN:

DOÇ. DR. MEHMET ÖZTÜRK

MALATYA / 2022

ONUR SÖZÜ

İslam hukukunda kadının şahitliğinin cinsiyet ile temellendirilmesine analitik bakış isimli yüksek lisans tezimin yazılmasında bilimsel ahlak ve gelenek kurallarına uyduğumu ve başka eserlerden istifade etmem durumumda normlara uygun bir şekilde atıfta bulunduğumu beyan ederim.

ÖNSÖZ

Şehadet/ şahitlik, delil olması açısından İslâm Hukukunda önemli bir yer teşkil etmektedir. Hatta Hz.Peygamber (sav), herhangi bir dava için huzuruna gelenlere şahit getirmeleri ve meramlarını anlatırken, olayı olduğu gibi anlatmalarını istemiştir. Çünkü Hz. Peygamber (sav) nihai hükmünü, şahitlerin beyanları muvacehesinde vermiş ve şahitliğin ehemmiyetini vurgulama babında "Güneş kadar açık biliyorsan şahitlik yap, yoksa bırak !" şeklinde şahide ikazda bulunmuştur. Kur'an ise yalan yere şahitlik etmeyi Allah'a şirk koşturmakla denk tutmaktadır. Kur'an'ın amacı, Allah'ın arzında fitne, fesad, kin ve adavetin hakim olmamasıdır. Zira yalan yere şahitlik, beraberinde bu kötü sıfatları getirebilir.

Geçmişten günümüze kadın konusu zaman ve mekân sınırlarını aşarak gündemde kalmayı başaran nadir konulardan biridir. Kadının konumu, hemen her dönemde tartışılmıştır. Kur'an'ın kadına değer vermediği, onu insan yerine dahi koymadığı, temel hak ve hürriyetlerden mahrum bırakıldığı şeklinde asılsız iddialarda bulunmaktadır. Bizi bu konuyu araştırmaya sevk eden bu asılsız iddiaları inceleyip değerlendirmektir.

Biz bu çalışmamızda Kadının şahitliği, kadının toplumdaki ve toplumlardaki kadının cinsiyeti ile temellendirildiği konuları incelemeye çalıştık.

Hazırlık sürecinde bize gerekli bilgi ve desteği gösteren danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Öztürk'e ,Prof.Dr. Mehmet Birsin'e ve Dr. Erdoğan Sarıtepe Hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, İslam hukukunda kadının şahitliğinin cinsiyet ile temellendirilmesine analitik bir bakış olarak değerlendirilmesidir. Yaptığımız çalışmanın sonucunda Kur'an ve hadislerde bu konunun nasıl gündeme geldiğini tespit ederek belirlemeye çalıştık. Araştırma olarak seçmiş olduğum bu konu, bazı önemli problemlerin çözümünü sağlayacak mahiyettedir. Çünkü konu olarak Kadının şahitliği meselesinin, bazı şeylerin ispatı sadesinde kullanılmasında etkisi bulunmaktadır. Şahitlik başlı başına delil olması açısından İslâm Hukukunda önemli bir yer teşkil etmektedir. Hz. Peygamber (sav), herhangi bir dava için huzuruna gelenlere şahit getirmelerini ve meramlarını anlatırken, olayı olduğu gibi anlatmalarını talep ediyordu. Çünkü Hz. Peygamber (sav) nihai hükmünü, şahitlerin beyanları muvacehesinde veriyor ve şahitliğin ehemmiyetini vurgulama babında "Güneş kadar açık biliyorsan şahitlik yap, yoksa bırak!" şeklinde şahide ikazda bulunuyordu. Kur'an, erkek ve kadını bağımsız kişiliklere sahip bireyler olarak ele almıştır. Ancak bu iki cinsin fizyolojik ve psikolojik özellikleri birbirinden farklı olduğundan erkek ve kadın, her konuda eşit değerlendirilmemiştir. Unutulmamalıdır ki, her eşitsizlik, adaletsizlik demek değildir. Allah'ın erkek ve kadın hakkında koyduğu hükümler, bir bütün olarak değerlendirildiğinde mutlak bir eşitliğin olmadığını, ancak hiç kimsenin hakkını zayi etmeyecek şekilde adaletin tesis edildiğinin rahatlıkla görülebileceği kanaatindeyiz. Çalışmamızda da kadının şahitliği konusu çerçevesinde oluşan birtakım şüpheleri belirtip bu şüpheleri değerlendirdik.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Şahitlik, Kadının Şahitliği

ABSTRACT

This study aims to evaluate as an analytical view the grounding of women's testimony with gender in Islami law. As a result of our study, we tried to determine how this subject came to the fore in the Qur'an and hadiths. This topic, which I have chosen for research, contains some important capabilities for solving problems. Because of the subject of women, the issue of testimony has a significant impact on its use as proof of certain things. Witnessing has an important place in Islamic law in terms of being evidence. The prophet (saas) wanted those who came before him for any cause to bring witnesses and to tell him about the event as it happened. Because of Hz. the prophet (saas) makes his final judgment in the light of the testimonies of the witnesses and in emphasizing the importance of witnessing, "I know as clear as the sun, testify, otherwise leave it!" He warned the witness. The Qur'an treats men and women as individual within-dependent personalities. However, since the physiological and psychological characteristics of the two sexes are different from each other, men and women were not evaluated equally in all matters. It should not be forgotten that not all inequality means injustice. We are of the opinion that there is no absolute equality when the provisions of God regarding men and women are evaluated as a whole, but that justice is established in a way that does not harm anyone's rights. As a result, by stating some doubts about the subject of the woman's testimony, I have tried to answer these doubts and, ultimately, the importance of research. I also added a results section, which included their results, to study.

Keywords: Islamic Law, Witnessing, Woman's Witness

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1. ŞAHİTLİK.....	3
1.1. Şahitlik Kavramı	3
1.2. Kur'an'da Şahitlik Kavramı.....	4
1.3. Şahitte Aranılan Şartlar	6
1.4. Şahitliğin şartları.....	7
1.5. Tehammül (Tanıklığı Üstlenebilme Bakımından) Şartları	7
1.5.1 Akıl /Buluğ/Hürriyet.....	7
1.5.2 Beden Yetisi Olarak Görme ve Konuşmaya Sahip Olmak.....	8
1.6. Eda (Mahkemede Şahitlik Yapabilmek İçin)Şartları.....	9
1.6.1 Adaletli Olmak.....	9
1.6.2. İftira Suçundan Ceza Görmemiş Olmak (Kazf Haddi Görmemiş Olmak) ...	10
1.6.3. Töhmüt Altında Bulunmamak	11
1.6.4 Toplumun Değer Yargılarını Zedeleyici Davranış Sergilememiş Olmak (Mürüvvet Sahibi Olmak).....	11
1.7.Şahitliğe Etkisi Bakımından Din Farkı.....	14

1.7.1. Müslümanın Gayri Müslime Şahitliği	14
1.7.2. Gayri Müslimin Müslümana Şahitliği	14

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM ÖNCESİ TOPLUMLARDA VE İSLAMDA KADINLARIN ŞAHİTLİĞİ 16

2.1. Şahitliğe Etkisi Bakımından Fizyolojik ve Psikolojik Olarak Kadının Yapısı....	16
2.2. Semavi Dinlerde Kadına Bakış ve Kadının Şahitliği.....	19
2.3. İslam Öncesi Mekke Döneminde Kadına Bakış	23
2.4. İslam Dininde Kadına Bakış	24
2.5. İslam Hukukuna Göre Kadınların Şahitliği	25
2.5.1. Bir Erkek İki Kadının Şahitliği.....	26
2.5.2. Bir Kadının Şahitliği	27
2.5.3. İki Kadının Şahitliği.....	29
2.5.4. Dört Kadının Şahitliği.....	29
2.6. İki Kadının Bir Erkeğe Denkliği Meselesinin Değerlendirilmesi	30
2.7. Kadınların Akıl ve Dinden Yoksun Olarak Nitelendirilmesi	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNDA KADININ ŞAHİTLİĞİNİN CİNSİYET İLE TEMELLENDİRİLDİĞİ KONULAR..... 37

3.1. Kadınların Şahitliği ile İlgili Ayet ve Görüşler	37
3.1.1. Ayetin Emir Olmayıp Tavsiye Olduğunu Savunanlar	38
3.1.2. Ayeti Sadece Ticari Konularla İlgilendiren Görüşler	40
3.1.3. İletti Unutma ve Hafıza Eksikliğine Bağlayan Görüşler	41
3.1.4. İletti Dönemin Sosyal Hayatına Göre Yorumlayan Görüşler	43

3.2. Ceza Hukukunda Kadının Şahitliği	45
3.2.1. Zinada Kadınların Şahitliği.....	46
3.2.2. Diğer Hadd Cezalarında Kadınların Şahitliği	47
3.2.3. Kısas Davalarında Kadının Şahitliği.....	48
3.3. Medeni Hukukta Kadının Şahitliği	49
3.3.1. Nikâhta Kadınların Şahitliği	49
3.3.2. Boşanmada (Talak) Kadının Şahitliği.....	51
3.3.3. Nesepte Kadının Şahitliği	52
3.3.4. Rada’da Kadının Şahitliği.....	53
3.3.5. İstihlal ve Bakirelikte Kadının Şahitliği	54
3.4. Ticaret Hukukunda Kadının Şahitliği	55
3.5. Miras Hukukunda Kadının Şahitliği	55
3.6. Genel Değerlendirme	56
SONUÇ	58
KAYNAKÇA.....	60

GİRİŞ

İnsanlar için rehber ve hidayet kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, insan hayatını ilgilendiren tüm konularda aydınlatıcı mesajlar ihtiva etmektedir. Bu ilahi mesajların bir kısmını anlayabilmek için azami çaba ve gayret gerekmezken, diğer bir kısmını anlayabilmek özel çaba ve gayret gerektirmektedir. İşte bu ikinci gruba giren konular arasında, kadının şahitliği konusu da yer almış ve söz konusu bu husus geçmişten günümüze kadar ilmi çevrelerce hep tartışılmıştır. Öyle ki, İslâm dini kadın düşmanı bir din olarak dünyaya lanse edilmeye çalışılmıştır. Bu ve buna benzer diğer iddiaların ele alınması, değerlendirilmesi ve söz konusu iddiaların ne derece gerçeği ifade ettiğinin açıkça ortaya konması bir ihtiyaç haline gelmiştir denilebilir.

Şahitlikten gaye hakkın ispatı ve izharıdır. İslam Hukukunda suçun çeşidine göre istenen şahitlerin nisabı(sayısı) farklılık gösterir.

Kur'an alış-veriş, borç ilişkisi gibi muamelata ait konularda yazıya geçirme ve şahit tutmayı beyan ederken vuku bulacak anlaşmazlıkların çözümünde tedbirini baştan almakta ve vuku bulacak anlaşmazlıklarda ibraz edilecek delilleri önceden tespit etmektedir. İspata yardım eden her türlü karine, emare, işaret ve kriminal bulgular iddianın ispatında kullanılarak hakkın izharına vesile olması, adaletin gerçekleşmesi açısından büyük önem taşır. Günümüzde adli tıp ve iz bilimi gibi teknolojik gelişmeler adaletin tecellisi ve hakkın sahibine teslim edilmesinde önemli rol oynayan faktörlerdir.

Doğruların ortaya konması açısından, Hz. Peygamber'in (s.a.v) konu ile ilgili kavli ve fiili sünnetinden olabildiğince istifade edip, hem klasik dönem hem de günümüz ilim adamlarının konu ile ilgili görüşleri ışığında, yaşamın her alanında söz sahibi olan günümüz kadınının şahitliği ile ilgili sorulara yanıtlar aramaya gayret ettik.

Konu ile ilgili Kur'an ayetleri ve Hz. Peygamber (s.a.v) hadisleri hangi mesajları vermektedir? Bu mesajlar İlim adamları tarafından nasıl algılanmıştır? Bütün bunların tasnif edilip değerlendirilmesi ve günümüz insanının kafasındaki soru işaretlerinin gide-

rilmesine katkıda bulunma gereğine olan inancımız da bu konuyu seçmemizde etkili olmuştur.

Üslup olarak da sade, anlaşılır ve objektif bir yöntem takip etmeye çalıştığımız bu araştırmanın;

Birinci bölümünde şahitlik kavramı, Kur'an'daki yeri, şahitliğin kabul olma şartları ve şahitliğe engel durumlar üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümünde kadında şahitlik ana başlığı altında, kadının şahitliğe etkisi bakımından fizyolojik ve psikolojik yapısı, farklı dinlerde kadına bakış, sayı olarak kadınların şahitliği, iki kadının bir erkeğe denkliği meselesinin değerlendirilmesi, kadınların akıl ve dinden yoksun olarak nitelendirilmesi konuları irdelenmiştir.

Üçüncü bölümünde ise İslam hukukunda kadının şahitliğinin cinsiyet ile temellendirildiği konular ana başlığı altında, kadınların şahitliği ile ilgili ayet ve görüşler, ceza hukukunda kadının şahitliği, medeni hukukunda kadının şahitliği, ticaret hukukunda kadının şahitliği, miras hukukunda kadının şahitliği konuları üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ŞAHİTLİK

1.1. Şahitlik Kavramı

Lügatte “ş-h-d” fiilinden mastar olarak türetilen “şehadet” kelimesi “bildirmek, açıklamak, haber vermek ve ilan etmek” anlamına gelmektedir¹. Şehadet fiilinden ism-i fail olarak bakıldığında “şahit” sözlüğünün anlamı “bir olaya tanık olmak, kesin olarak bilmek, idrak etmek”² olarak ifade edilmektedir.

Kelime olarak şahitlik; hazır olmak, gözlem etmek, kesin bildiği haberi söylemek, bir şeyi anlamak idrak etmek, yemin etmek ve bildiğini kendi beyanları söylemek anlamalarını da ifade etmektedir³.

Arabi sözlükler incelendiğinde şahitlik kavramına verilen tanımlar şu şekildedir; “gördüğünü haber vermek”⁴, “bir şeyi veya bir kimseyi huzura getirmek”⁵, “gözüyle olayı görmek”⁶, “kelime-i şehadet getirmek, tahiyatı okumak”⁷, “şehit olmayı arzulamak, birisinin olayına tanık olmayı arzu etmek”⁸, anlamlarını içermektedir.

İbni Rüşd’e göre şahitlik kavramı; “belirlenen şartların bulunması halinde, hakkı ortaya çıkaran ispat edilmesinde yer alan kişilerdir”⁹.

Günümüzde şahitlik kavramı modern hukukta “tanık olmak”, “tanıklık yapan kime”¹⁰ ve “sorulan bir olay üzerine bildiklerini anlatan ve anlattıkları olaya şehadet

¹ İbnManzur, *Lisanü'l-Arab*, thk. Emin Muhammed Abdülvehhab, Muhammed es-Sadık el-Ubeydi (Beyrut: Darulhıyati't-Türasi'l-Arabi, 1997). c. II, s. 225.

² Cevheri, İsmail b. Hammad, *es-SihahuTacu'Luğa ve es-Sihahu'l-Arabiyye*, thk. Ahmed Abdülgaflur Attar (Beyrut: Daru'l-İlmli'l-Mellayin, 1987).

³ İbnManzur, *Lisanü'l-Arab*, c.II, s. 225, Cevheri, *es-Sihah*, c.II, s.495

⁴ Cürani,Şerif Ali b. Muhammed, *et-Tahrifat*, s.129

⁵ EL-Mucemul Arabi el Esasi,Mecmua minel müellifin,laros yayınevi,1988 s. 705

⁶ Cübran, Mesut, Er Raid, Mu'cemu elfbai fi'l-luga ve'l-a'lam, 5. Baskı, s.898

⁷ EL-Mucemul Arabi el Esasi,s.706

⁸ Maluf, Levis, El-Müncid / fi'l-Lügati ve'l-A'lâm, 7. Baskı, s.406

⁹ İbnRüşd, Muhammed B. Ahmed, *Bidayetu'l-Muctehid Ve Nihâyetu'l-Muktesid* (Kahire: MektebetuKul-liyyâtil-Ezher, 1996): 1/274.

eden”¹¹ olarak nitelenmektedir. Türk Dil Kurumuna göre ise şahitlik, “gördüğü bir olayı veya duyduğu bir olayı anlatan kişi, mahkemede bilgisine ve görüşüne başvurulmuş kişi, bilirkişi”¹² olarak ifade edilmiştir.

Şahitliğin terim anlamına baktığımızda şahitlik; “şüphesi ve zannı olmayan durumların mahkeme anında haklı olanın belirlenmesinde yeminle birlikte bildiklerini ve gördüklerini söylediği haber”¹³ olarak ifade edilmektedir. Mecellede ise “bir kişinin başka bir kişide olan hakkını doğrulamak için mahkeme huzurunda yani huzur-u hâkimde ve hasmeynin muvacehelerinde şehadet ederek haber vermesidir”.¹⁴

1.2. Kur'an'da Şahitlik Kavramı

Bütün insanlığın kurtuluş yolu olan İslam dinine ışık olarak indirilen mukaddes kitap Kur'an-ı Kerim insanlığın her ihtiyacına cevap vermesi gibi şahitlik meselesine de yer vermiştir. Kur'an-ı Kerim'in 103 yerinde şahitlik kelimesi geçmektedir.

“... Şahitlikleri ile dosdoğru davrananlardır...”¹⁵, burada Kur'an'ın şahitlik yaparken doğru söyleyenler olması gerektiği anlamındadır.

“...Ki O, göklerin ve yerin mülkü O'nundur, O her şeyin üzerine şahit olanıdır...”¹⁶, burada Kur'an'a göre ahiret gününe ve kıyamete inanları kastetmektedir.

“... Herkes beraberinde bir sevk edici, birde şahitlik edecek melek ile gelir...”¹⁷, burada bahsedilen şahitlik ise kıyamet günü insanlar uyandığında sağında ve solunda olan Kiramen Katibin meleklerinden bahsedilmektedir.

“... Böylece, sizler insanlara bir şahit olasınız ve Peygamber Efendimiz de size şahit olsun diye sizi bir ümmet yaptık. Her ne kadar O'nun doğru yolu gösterdiği kimse-

¹⁰ Develioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, 7. Baskı, s.1169

¹¹ Büyük, Mehmet, Türkçe Sözlük, 2. Baskı, s.919

¹² Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, s.1366

¹³ Şemseddin, Sami, Kamus-ı Türki, s.790

¹⁴ Cevdet Paşa, Ahmet, Mecelle-i Ahkam-ı Adliye, mad.1684, akt. Ekinci, Ahmet Buğra; Şimşirgil, Ahmet Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle, mad. 1684, s.150

¹⁵ Mearic Suresi 33. Ayet

¹⁶ Buruc Suresi 9. Ayet

¹⁷ Kaf Suresi 21. Ayet

lerden başkasına zor gelse de biz, yönelmekte olduğun yönün ancak; Peygamber'e tabi olanlarla, gerisin geriye dönecekleri ayırt edelim diye kible yaptık. Allah, imanınızı boşa çıkaracak değildir. Şüphesiz Allah, insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir”¹⁸ bu ayette Allah Müslümanların tamamını bir orta ümmet olarak yaratmış Sırat-ı müstakimde insanların şahit olabilme özelliğini verdiğini belirtmektedir.

“... Şahitliği gizlemeyin. Kim şahitliği gizlerse, gerçek şudur ki, o kişi kalbi günahkârdır.”¹⁹ Şahitlikten kaçınmamak gerektiğini ve şahit olunan olay karşısında bildiklerini doğru bir şekilde anlatmayı ifade ederek bu davranışı yasaklamıştır.

“...Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın. Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın, (her şeyi olduğu gibi dosdoğru) yazsın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın ve Rabbi olan Allah'tan korkup sakınsın da borçtan hiçbir şeyi eksik etmesin (hepsini tam yazdırsın). Eğer borçlu, akli ermeyen, veya zayıf bir kimse ise, ya da yazdıramıyorsa, velisi adaletle yazdırsın. (Bu işleme) şahitliklerine güvendiğiniz iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun. Bu, onlardan biri unutacak olursa, diğerinin ona hatırlatması içindir. Şahitler çağırıldıkları zaman (gelmekten) kaçınmasınlar. Az olsun, çok olsun, borcu süresine kadar yazmaktan usanmayın. Bu, Allah katında adaletle daha uygun, şahitlik için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha elverişlidir. Yalnız, aranızda hemen alıp verdiğiniz peşin ticaret olursa, onu yazmamanızdan ötürü üzerinize bir günah yoktur. Alışveriş yaptığınız zaman da şahit tutun. Yazana da, şahide de bir zarar verilmesin. Eğer aksini yaparsanız, bu sizin için günahkarca bir davranış olur. Allah'a karşı gelmekten sakının. Allah, size öğretiyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir”²⁰ bu ayeti kerime yapılacak çalışmanın ana konusu olduğundan dolayı üçüncü bölümde incelenecektir.

Müslümanlar için Kur'an'ı Kerim'den sonra ikinci kaynak olarak Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde ki yaşantısı yani hadisi şerifler bizim için önemli bir kaynak olmuştur. Hadislerin incelenmesi sonucu şahitlik konusu ile ilgili olan hadislerin bir kısmını çalışmamızda incelemeye çalıştık.

¹⁸ Bakara Suresi 143. Ayet

¹⁹ Bakara Suresi 283. Ayet

²⁰ Bakara Suresi 282. Ayet

H. Peygamber (s.a.v);”Şahitlere saygı çerçevesinde davranın. Çünkü Allah, hakkı olanların sayesinde gün yüzüne çıkartıyor ve zulüm yapılmasını onların sayesinde uzaklaştırıyor.”²¹H. Peygamberin (s.a.v)’de söylediğı gibi şahitlik düzgün olarak ifa edilirse haklılar haklarına ulaşır ve hükümler kesin hale gelir. Şahitlik düzgün olarak yapılmasa olaylar kavga ile biter, zulüm yaygınlaşır, haklılar haksız duruma düşer, insanlar arasında ki ihtilafli konuların sayısı artar, toplumun düzen ve huzuru bozulur.

1.3. Şahitte Aranılan Şartlar

Şahitlik edecek kişinin mahkeme huzurunda vereceğı beyanların anlaşılır ve net olması gerekmektedir. Belirsizlik içeren cümleler kullanan ve net ifadeler kullanmayan kişinin şahitliğı mahkeme tarafından kabul edilmez.

Şahidin ilk başta kelimeyi şehadet getirmesi gerekir bunun yerine “bilirim ve inanırım” ifadeleri şahitliğın gerekliliklerini yerine getirmediğı için şahitliğı kabul edilmez.²² Yapılacak olan şahitliğın geçerli olması için davaya uygun kişi olması ve diğerk şahitlerle verilen ifadelerin birbirleriyle aynı doğrultuda olması gerekir. Birbirleriyle çelişen ifadelerin bulunduğu davada şahitlerin şahitliğı kabul edilmez. Şahitlerin davaya uygun olmaları şarttır.²³

Her kim bir Müslüman kardeşinin ayıbını örterse kıyamet gününde Allah da onun ayıbını örter”²⁴ hadisi gereğı Allah hakkı olan konularda ayıp ve hataları örtmenin esas olduğu belirtilerek kişi şehadet konusunda muhayyer bırakılmıştır.²⁵ Şahitlik yaparken kişilerin ayıp ve kusurlarını ortaya çıkarmak gaye değil tam aksine hak ihlaline sebep olmayan konularda kişilerin ayıp ve kusurlarının örtülmesi ilke olarak benimsenmiştir. Hak ihlalinin vukua geldiğı konularda ise şahitlikte bulunmak dini bir vecibe olarak değerlendirilmiş, böyle bir durumda şahitliğı gizlemek Allah’ın emrine isyan ve günah olarak vurgulanmıştır. Davacı şahitlerden şehadet görevini yapmalarını talep etti-

²¹ Kudai,Müsnedü’s-Sihab,1,426,H no.732

²² Zuhayli, el-Fıkhu’l-İslami ve Edilletuhu, c.6, s.574

²³ İkinci Ekrem Buğra, İslam Hukuk, s. 418

²⁴ Müslim, Birr, 57, 72; Ebu Davud, Edeb, 38, 60; Tirmizi, Hudud, 3; İbnMace, Hudud, 5

²⁵AlaüddinEbiBekr b. Mes’udKasani, *Bedai’u’s-Sanai’ fî Tertibi’s-Şeria’* (Beyrut: Darü’l-Kütübi’l-İlmiye, 1986): 6/282.

ğinde şahitliği gizlemeleri caiz olmaz. Çünkü Kur'an "...Şahitliği Allah için dosdoğru yapın..."²⁶ buyurmaktadır.

1.4 Şahitliğin şartları

İslam Hukukunda şahitte aranan şartlar iki başlık altında incelenmektedir. Bunlardan biri,"tamammülüş-şehadet"adı verilen, hukuki bir muamele veya olay esnasında şahit olabilmenin şartlarıdır. Diğerisi ise,"edaüş-şehadet"denilen ve mahkemede şahit olabilmek için aranan şartlardır.²⁷

1.5 Tehammül (Tanıklığı Üstlenebilme Bakımından) Şartları

1.5.1 Akıl /Buluğ/Hürriyet

Şahitliğin tam ve eksiksiz bir şekilde anlaşmazlığı, problemi çözecek tarzda yapılabilmesi için şahidin meydana gelen hâdiseleri, anlaşmazlık konularını kavrayabilmesi anlayabilmesi gereklidir. Bu bakımdan şahidin belli bir idrak gücüne sahip olması gerekir.

Şahit olacak kişinin akli başında olmalı iyiyi kötüden ayırabilecek ferasete sahip olması gerekir. Doğru ile yanlış olanı tefrik edebilecek ve şahit olduğu olayı hafızasında tutabilecek ve sonunda hafızasındaki olayı mahkeme karşısında şahitliği üstlenerek temyiz etme gücüne sahip olacak, olayları duygularla gözlemleme ve bunu istediği zaman isteyen kişilere anlatabilme yetisine sahip olmalıdır.

"Kalem üç kişiden kaldırılmıştır, uyandırılınca kadar uyuyandan, ihtilam oluncaya kadar çocuktan, akli erinceye kadar mecnundan"²⁸ hadisi gereğince delinin, akledemeyen kişinin ve çocuğun şahitliği kabul edilmez.

Balığ olmayan çocuğun şahitliği kabul edilmez. Şahit olan kişinin olayları idrak etme kabiliyetinde olması, tanık olduğu olayı aklında tutabilmesi ve bu olayları daha sonra hatırlayabilmesi gerekmektedir.

²⁶ Talak 65/2.

²⁷ Kasani,a.g.e, 6-266; Halebî, Mülteka'l-Ebhur Tercümesi,Temel neşriyat yayınevi,İstanbul,c 3 syf 216

²⁸ Zuhayli, el-Fıkul-İslami ve Edilletuhu, c.8, s.308

Çocukların birbirlerine yapacakları şahitlikte ise İmam-ı Malik'e göre caiz görülmüştür. Ancak çocukların başkalarına şahitlik yapmaları caiz değildir. Çocukların şahitleri sadece yaralanmalardan dolayı iki tarafta çocuk ise ve diğer çocuklar ile söz birliği bulunuyor ise şahitliği kabul edilir.²⁹

Şahitlerin, şehadetini ifa ederken aranan bir şart ise hür olmalarıdır. Köle olanların veya başkalarının emri altında bulunanların şahitliği kabul olunmaz. Kur'an'da Nahl süresi 75. Ayetinde; *"hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının malı olmuş köle ile güzel bir rızık sahibi olan ve sahibi olduğu rızıkları harcayan hür bir insan. Hiç bu insanlar birbirlerine eşit olurlar mı? Bütün hamd Allah'a mahsustur"*³⁰ ayeti hür olmayan kişilerin şahitliklerinin makbul olmadığına delildir.

Hanbeli mezhebine göre kölelerin şahitliğini kabul edilir ve bunun için hür olmak şartı yoktur. Cariyelerin şahitliğinin kadınların şahitliği ile bir tutulmuş ve caiz görülmüştür. Bir tek kısas ve had gerektiren davalarda kölelerin ve cariyelerin şahitlikleri kabul edilmez denilmektedir. Şahitlikte adalet şartı arandığını savunur ve bu durumdan dolayı hür olmayan insanların adil olması durumunda şahitliklerinin kabul olunacağını savunur.³¹

1.5.2 Beden Yetisi Olarak Görme ve Konuşmaya Sahip Olmak

Şahitlik, şahit olacak kişilerin, gördükleri bir olayı haber vermek anlamında olduğu için adam öldürmek, hırsızlık yapmak ve zina etmek gibi olaylarda görmesi gerekli olur ve sözleşmelerde ve ikrarlarda olduğu gibi işitme yetisine sahip olmaları gerekir. Görmeyerek veya işitmeyerek bir olay için şehadet getirmek ve şahitlik yapmak olmaz. Olayı iyice hatırlamadan şahitlik etmesi caiz olmaz.³² Peygamberimiz "Güneş kadar açık biliyorsan şahit ol yoksa bırak"³³ buyurmuştur hadisi şerifte.

²⁹ İmam-i Malik, Muvatta, Kitabül Akdiyye, akt. Canan, İbrahim, Bütün Yönleriyle Kur'an'da Çocuk, Cihan yayınları, s.196

³⁰ Nahl Süresi 75. Ayet

³¹ İbn Kudameel-Makdisi, el-Mugni, çev. Tunçer, Alpaslan, Delilleriyle Hambeli Fıkhi el-Mugni Muhtasarı, c.4, s. 680

³² el-Mevsili, El-İhtiyar Ta'lili'l-Muhtar, c:2, s. 403, çev: Oğuz, Ahmet; Dadaş, Mustafa Bülent; Tural, Tahir, 2017

³³ Beyhaki, Şuabu'l İman, c.7, s.455, Hadis No: 10974, çev: Yıldız, Hüseyin; Yıldız, Hasan; Yıldız, Zeke-riya, 2015

Şahitlik edilecek sırada kör olmamak Ebu Hanife ve İmam Muhammed' göre şarttır. Şahit olan kişinin davacı olan kişiyi tanıması ve olayı anlatırken onu işaret etmesi gerekir. Görme yetisi olmayan kişi davacıyı ayırt edemeyeceği için şahitlik yapamaz. İmam Maliki, Ahmet bin Hanbel ve İmamı Yusuf'a göre ise şahitlik yapacak kişinin sesleri ayırt edebiliyor olması şahitliliğinin kabul olacağını belirtir.³⁴

Şahidin konuşabilir olması şahitlik için aranan şartlar arasındadır. Konuşma yetisine sahip olamayan kimselerin şahitliği kabul görmez. Şahitlik bir ifade etme şeklidir. Şahitliğin geçerli olabilmesi için şehadet etme şartı bulunmaktadır dilsiz olan konuşmayacağı için bu durum şahitliğine engel sayılmaktadır.³⁵

İmam Malik'e göre konuşma yetisine sahip olmayan kişilerin işaret etmesiyle şahitlik yapılması kabul görülmüştür. Burada ki esasın karar verecek kişiye bilgi aktarması olduğundan dolayı işaret etmekte bir anlama yolu olarak belirtilmiş ve dilsiz olanın talakı, ikrarı işaret etmesiyle kabul görmüştür.³⁶

1.5.3 Eda (Mahkemede Şahitlik Yapabilmek İçin)Şartları

1.5.3.1 Adaletli Olmak

Şahit olacak kişide aranması gereken en önemli özellik adil insan olmasıdır. İslam Hukukunda adaletin tanımlarına şu şekilde yer verilmektedir;

İmam Serahsi'ye göre adalet istikamettir. Sonu olmayan ama asgarisi olarak; dinimizde haram sayılan şeylerden kendini muhafaza etmektir.³⁷Kasani Hanefi Mezhebinde adaletli olmanın şartlarını belirlemiş ve adil kimseden aranan şartlar olarak şunları belirtmiştir. Dinde suç kavramını bilenler ve ayırt edebilen kişiler, iyilikleri kötülüklerinden

³⁴ Hiraki, Ebü'l-Kasım Ömer b. El-Hüseyin b. Abdullah El-Bağdadi, El Muhtasar Fil Fıkh, s.145, İbn Abidler, et-Temhîd Fî Beyânî't Tevhîd, c.1, s.290, çev. Türmen, Ömür; Topaloğlu, Bekir; Aruçi, Muhammed, İSAM, 2016

³⁵ Fetava-i Hindiye, c.7, s.52, Bilmen, Ömer Nasuh,Hukuk-i İslamiyye ve Istılahat-i Fikhiye Kamusu, c.8, s.167

³⁶ el -Mevsili, El-İhtiyar Ta'lili'l-Muhtar, c:2, s. 403, çev: Oğuz, Ahmet; Dadaş, Mustafa Bülent; Tural, Tahir, 2017

³⁷ Serahsi, Mebsut, c:16, s: 114, çev: Akşit, Mustafa Cevat, Gümüşevi Yayıncılık, 2016

fazla olan kişiler, fecrinden ve midesinden dolayı kötülenmeyen kimseler, günahların büyüklerinden kaçınan, farzlarını yerine getiren kişiler olarak ifade etmiştir ³⁸.

Mevdudi'ye göre adalet; "Büyük günahlardan kaçınarak ve küçük günahlarında ısrar etmeyerek kişinin iyi davranışlarının kötü davranışlarından fazla olması şeklinde ifade edilmiştir. Ona göre adalet kavramı iki farklı kavramı anlamakla ortaya çıkar. Birincisi halkın birbirleriyle olan ilişkilerinin düzenlenmesi ve bu düzen ortamında huzurun sürekli sağlanması. İkinci kavram ise halk içerisinde ki hukukun ve hakkın herkese eşit olarak dağıtılması"³⁹ olarak anlaşılmalıdır. Karaman'a göre ise; şahitliğin kabul görmesi için günahı kebirden kaçınan, üzerine farz olan vazifeleri yerine getiren ve yapmış olduğu davranışlarda iyiliği kötülüğünden fazla olan kişiler adaletli kişilerdir. Adaletin iyi davranışların yanlı davranışlardan fazla olması şeklinde bir yorumu da mevcuttur..⁴⁰

1.5.4. İftira Suçundan Ceza Görmemiş Olmak (Kazf Haddi Görmemiş Olmak)

Müslüman birine zina isnadında bulunmuş ve bunu ispatlayamamış olmasından dolayı ceza alan kişilerin şahitliği İslam Hukukunda kabul görmemektedir. Kazf Haddi: Namuslu bir erkeğe veya kadına zina yaptığını söyleyen kişinin söylemiş olduğu suç dört şahit tarafından onaylanmadığı takdirde almış olduğu seksen sopa vurma cezasıdır.⁴¹ Nur suresi dördüncü ayetinde mealen "*namuslu kadınlara zina isnadında bulunup, sonra dört şahit getirmeyen kişilere seksen sopa vurunuz ve onların yapacakları şahitlikleri kabul etmeyin. Onlar bizzat fasıklardır. Ancak tövbe edip pişman olanlar istisnadır. Çünkü O bağışlayıcı ve merhamet sahibidir.*"⁴²Nur suresindeki dördüncü ayette üç hüküm belirtilmiştir. Bunlar; zina iftirasında bulunanlara dört şahit getirmediği takdirde seksen sopa vurulması, bunların fasık kimseler olmaları ve şahitliklerinin kabul olunmayacağıdır. Diğer bazı naslara göre ise tevbe ettikleri zaman tevbe edenler affolunur,

³⁸ Dinler, Ferit, Kasani'nin Yaklaşımı Uyarınca Hanefi Fıkıh Ekolünde Takdiri Durum Olgusu, SÜİFD, 2018, s. 252

³⁹ Mevdudi, İslamda Hükümet, s.815, çev: Genceli, Ali, Hilal Yayınları, 2015

⁴⁰ Karaman, Hayrettin, Adalet, DİA, md. 1, s.345

⁴¹ Ekinci Ekrem Buğra, İslam Hukuk, s. 356

⁴² Nur Suresi 4. ve 5. Ayet

günah işlememiş gibi sayılırlar. Buna göre kazf suçlamasında bulunanların şahitliklerinin kabul edilip edilmeyeceği ulema arasında ihtilaf konusu olmuştur.

1.5.5 Töhmüt Altında Bulunmamak

İslam Hukukuna göre töhmüt altında bulunan kişilerin şahitliklerinin kabul olunmayacağı noktasında icma bulunmaktadır. Töhmüt altında bulunmak derken kastedilen; lehine karşı şahitlik eden kişinin birbirlerine karşılıklı faydalarının olması veya birbirlerinin zararlarının ortadan kalkması için kurulan ilişkilerdir.⁴³

Çocuğun babasına, babanın çocuklarına, eşlerin birlerine, çalışanın patronuna, düşmanın düşmana, çırak olanın ustasına, patronun çalışanına, aralarında çıkar ilişkileri bulunanların birbirlerine, icar alanın kendisine icar verene yaptıkları şahitlik kabul görmez.⁴⁴

Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği hadis de Peygamber Efendimiz, “Düşmanın ve it-ham altında bulunanın şahitliğini kabul etmeyin”⁴⁵ diyerek töhmüt altında olanların şahitlik yapmalarını kabul görmemiştir.

1.5.6. Toplumun Değer Yargılarını Zedeleyici Davranış Sergilememiş Olmak (Mürüvvet Sahibi Olmak)

Şahit yaşadığı toplumda ve zamanda insanların kınadığı, toplum tarafından düşüklük sayılan davranış ve hareketlerden kaçınması gerekir. Bu şekilde toplum içerisinde saygın olmayan kişiler ciddiyetsiz sayılır ve toplumu ilgilendiren önemli konularda gereken önemi ve tavrı sergilemez. Bu olaylardan ötürü kadınların hal tavırlarını sergileyen erkeklerin, yolda yürürken bir şeyler yiyip içen kişilerin, hamama peştamalı ol-

⁴³ Cevdet Paşa, Ahmet, Mecelle-i Ahkam-ı Adliye, mad.1700, akt. Ekinci, Ahmet Buğra; Şimşirgil, Ahmet, Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle, mad. 1700, s.155

⁴⁴ İbnKudame el-Makdisi, el-Mugni, çev. Tunçer, Alpaslan, Delilleriyle Hambeli Fıkıhı el-Mugni Muhtasarı, c.7, s. 68, Fetava-i Hindiye, c.6, s.524, Bilmen, Ömer Nasuh,Hukuk-i İslamiyye ve Istılahat-i Fıkhiye Kamusu, c.8, s.167

⁴⁵ Ebu Davut, Kitabü's Sünne Akdiye, hadis no:3602, çev: Kandemir, Mehmet Yaşar, Tahlil Yayınları, 2019, İbni Mace, Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, hadis no: 2367, çev: Hatipoğlu, Haydar, Ravza Yayınları, 2015

madan giren kişilerin, kuş uçuran ve bununla ilgilenen kişilerin, kumar oyunları ile meşgul olan ilgilenen kişilerin, rast geldiği yerde abdest bozan kişilerin ve hafif meşrep sahibi olan kişilerin şahitliğini kabul edilmemesi gerektiğini bildirilmektedir.⁴⁶

Şahit olacak kişinin toplum nezdinde değer gören ve toplum tarafından kişilik zedeleyici davranışlar sergilememiş olan adaletli kişilerden olması gerekir. Bazı büyük günahları işleyerek şahit olacak kişiler adil davranışlar göstermez ve küçük günahlara sürekli devam eden kişilerin de şahitliğinin kabul olunmayacağı sebebinin ise bu kişilerin yalana önem vermemelerinden dolayı şahitlikte adil davranmama risklerinin bulunmasıdır.⁴⁷ İslam Hukukunda kişilerin yaşantısında sergilemiş oldukları hal ve davranışlar sebebiyle şahitliğine engel olan birtakım haller belirlenmiştir. Şahit olacak kişinin toplumun değer yargılarına göre mürüvvetini zedeleyecek hal ve davranışlar sergilememiş olması gerekmektedir. Bu davranışların bazılarını inceleyecek olursak;

Kadınlara benzeyen ve kadın gibi davranan erkeklerin şahitliği: kadınlara benzeyen ve kadın gibi davranan erkeklerin şahitliği kabul edilmez. Burada belirtilen ifade toplumda kendisini küçük düşürecek olaylarda kadın gibi davranan kişiler kastedilmektedir. Kadınlarda görülen veya toplum tarafından kadınların hal davranışı sayılacak şekilde süslenen, kırıtarak yürüyen, kadınlar gibi konuşan ve bunları kendi isteği ile bilerek yapan kişiler söz konusudur. Yaratılışı itibarıyla sesi kadın sesi gibi olanlar bu hüküm dışında tutulmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v) bu konuyla ilgili hadisin de şu şekilde belirtmiştir: “erkek gibi davranan kadın, kadın gibi davranan erkekler lanetlenmiştir ve onları evinizden çıkarın”⁴⁸ diyerek bu kişileri lanetlemiştir.

Ölünün arkasından ağıtçılık yapan kadınların ve insanlara şarkı söyleyenlerin şahitliği kabul görülmez. Kendi ölüsü değil maddi kazanç sağlamak amacıyla başkasının ölüsünün arkasından ağıt yakan ve bunu meslek haline getirenlerin şahit olmaları kabul görmez. Hz. Peygamber (s.a.v) hadisi şerifinde “iki ahmak kişinin, ağıt yakan kadınla şarkı söyleyen kadının sesini dinlemeyi yasaklamıştır.”⁴⁹ “Ölüm anında yanak-

⁴⁶ El- Buhari, Muhammed, Sahih-i Buhari Şehadet, hadis no:8, çev:Harun Yıldırım, Sağlam Yayınevi

⁴⁷ İbn Kudame, Muğni, c.7, s.28; Şirbini, Mugni'l Muhtaç, c:6, s:325; Mevsili, el-ihitiyar li talili'l Muhtar, c:2, s:413, Fetavayi Hindiyye, c:6, s:524.

⁴⁸ Buhari, Libas, Hadis no:60, Ebu Davut, Edep, hadis no: 61

⁴⁹ Tirmizî, Cenaze, Hadis no: 26; Zeylaî, a.g.e., c:6, s:109

larına vurarak yakasını yırtarak ağlayan kişi bizden değildir”⁵⁰ buyurmuştur. Bu haram ve yasak olan olaylara ehemmiyet vermeyenin veya bunları yapan kişinin adil olma durumu olmadığından şahitliği kabul olmaz.

Sürekli şarap içen kişilerin şahitliği kabul edilmez. Şarap içmek dinimizde haram olan bir iştir. Ayet tarafından haram kılınan bir davranışı sergileyen kişinin yalan söylemekten çekinmeyeceği muhtemel olduğu için şahitliği kabul edilmez.⁵¹

Kumar oynayan kişilerin şahitliği kabul edilmez. Kumar oynamak haram kılınmıştır. Tavla oynayan kişilerinde adaletli davranma durumları kalmadığı için şahitliği kabul edilmez.Hz. Peygamber(s.a.v) hadisinde “tavla ile meşgul olan ve oynayan kişi Allah’a ve Rasulüne isyan etmiş sayılır”⁵²ve “zara elini süren kişi, elini domuz etine ve kanına bulaştırmış gibidir”⁵³.

Kuş ile oynayan ve kuşu oynatan kişinin adil kimse olma özelliği kalmamıştır ve şahitliği kabul edilmez.Hz. Peygamber(s.a.v) güvercinin peşine takılıp giden biri için “dişi şeytanın peşine takılmış şeytan”⁵⁴buyurmuşlardır. Bu kişilerin kuşun peşine düşüp başkasının mülküne izinsiz girmeleri, bu vesile ile daha kolay hırsızlık yapma durumlarının cereyan etmesi, malayani ile meşgul olmaları gaflet halinde olmaları ve namazlarını geciktirmesine sebep olacağından dolayı bu durumda olan kimsenin olayların bazı yönlerini unutmuş olduğu halde şahitlik yapmış olmalarından emin olunma ve adaletli bir şekilde şahitlik yapma ihtimalleri azaldığı için şahitlikleri kabul edilmez.⁵⁵

Avret yeri açık olarak gezen ve hamama peştamal olmadan giren kişilerin tevbe etmedikleri sürece şahitlikleri kabul olmaz.Sokakta hareket ederken yiyip - içmek ve yol üzerinde küçük abdest bozmak gibi hafif işler yapanların şahitlikleri kabul edilmez. Bu işleri yapmakla meşgul olan kişi insanlığını kaybeder ve tabii yalan söylemekten de sakınmaz. Namazı önemsemeyenin, Cuma namazına gitmeyeninin, zekat vermeyenin, cemaate gitmeyi terk eden kişilerin, kazancını nereden geldiğini sorgulamayan kişi-

⁵⁰ Buhârî, Cenâiz, hadis no: 34.

⁵¹ İbn Abdilber, el-Kâff, s.463; Kâsânî, a.g.e., VI, 269; Sirbînî, a.g.e., IV, 324; Mevsilî, a.g.e., II, 412; Fetâvây-i Hindiyîye, VI, 518.

⁵² EbûDâvûd, Edep, 64

⁵³ Müslim, Si'r, 1.

⁵⁴ EbûDâvûd, Edep, 65

⁵⁵ Kâsânî, a.g.e., VI, 269; Mevsilî, a.g.e., II, 412.

lerin, taraf tutan kişilerin, tek gelir kaynağı kefen satmak olan kişilerin, büyük günahların işlendiği ortamlarda bulunan kişilerin, yalancılıkla ün salmış, palavra söylemekle tanınmış kişilerin şahitliği kabul edilmez.⁵⁶

1.6.Şahitliğe Etkisi Bakımından Din Farkı

İslam hukukunda dinleri farklı olanların şahitlik etmeleri kabul olunup olunmaması noktasında farklı görüşler bulunmaktadır. Genel olarak bunları; Müslüman olan kişinin Gayri Müslime şahitliği ile Gayri Müslim olan kişinin Müslümana şahitliği başlıkları altında incelemenin faydası bulunmaktadır.

1.6.1. Müslümanın Gayri Müslime Şahitliği

İslam hukukunda Müslüman olan kişinin Gayri Müslim olan kişiye şahitlik yapması konusunda ittifak bulunmaktadır. Bu konuda Müslümanın Müslüman üzerinde velayeti bulunuyorsa kâfir içinde velayetinin bulunması evladır.⁵⁷ Müslüman olan kişinin Müslüman olmayan ehl-i şirk için yapmış oldukları şahitlik de caizdir. Nitekim Bakara Suresi 143. ayetinde “*sizi ortada yürüten bir ümmet olarak şereflendirdik, siz bütün insanlara adaletin ve hakkın şahitliğini yapasınız diye*”⁵⁸. Buyrulmaktadır. Müslüman olan kişinin Gayri Müslime şahitlik noktasında ihtilaf bulunmamaktadır.

1.6.2. Gayri Müslimin Müslümana Şahitliği

İslam hukukunda taraflardan birisinin Müslüman olması durumunda, şahitlik edecek kişinin henüz Müslüman olmadığı takdirde onun yerine ikame edilip şahit olan kişinin, şahitliğini beyan edeceği sırada Müslüman olması gerekmektedir. Bu konuda Hanefiler, Malikiler, Şafiiler, , ittifak etmişlerdir. Ancak, tabiinden Mücahid ve Ebû

⁵⁶ Kâsânî, a.g.e., VI, 269, Mevsilî, a.g.e., II, 413; Fetâvây-i Hindiyîye, VI, 523; Bilmen, a.g.e., VIII, 167, İbn Ebî Seybe, Musannef, IV, 325, H. no: 20657; Zeylaî, a.g.e., IV, 103, İbn Abdilber, el-Kâfî, s.463; İbn Kudâme, el-Mugnî, XII, 33.

⁵⁷ Serahsî, a.g.e., XVI, 133, 140; Kâsânî, a.g.e., VI, 280; İbn Kudâme, Mugnî, a.g.e., XII, 56.

⁵⁸ Bakara Suresi 143. Ayet, Yazır Elmalılı, M. Hamdi, Hak Dili Kur'an Dili, Azim Dağıtım, İstanbul.

Musa el-Es'arî, İbrahim en-Nehâî, Ubeyde b. Selmânî ve A. b. Hanbel, Gayr-i Müslimlerin şahitliğinin yolculuk anında vasiyet konusunda geçerli olacağını kabul ederler.⁵⁹

⁵⁹ Sehnûn, el-Müdevvenetü'l-kübrâ, XIII, 156; Derdîr, es-Serhu'l-Kebir, IV, 172, Sâfiî, el-Ümm, VII, 17; Sîrâzî, el-Mühezzeb, II, 324, İbn Kudâme, el-Mugnî, XII, 28, 495 Cassâs, el-Fusûlfi'l-usûl, I, 399, 400; İbn Kudâme, el-Mugnî, XII, 52; el-Kâfî, IV, 271, 496 Kâsânî, a.g.e., VI, 268; İbn Âbidin, a.g.e., XII, 489.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM ÖNCESİ TOPLUMLARDA VE İSLAMDA KADINLARIN ŞAHİTLİĞİ

İnsanlık tarihi boyunca en çok araştırılan ve halen üzerinde tartışmaların devam ettiği konulardan biri kadın ve kadınlarla ilgili sorunlardır. Günümüzde kadın erkek eşitliğini savunan kesimlerin aynı zamanda ortak noktalarından biride İslam Dinini eleştirmek ve bu tür söylemlerle kişilerin İslam Dinine olan bağlılıklarını yıkmak olduğu görülmektedir.

Bu meseleyi derinlemesine ele almak için çalışmanın bu kısmında kadınların yapısından ve diğer dinlerin kadınlara karşı olan bakış açılarından bahsedilecektir.

2.1. Şahitliğe Etkisi Bakımından Fizyolojik ve Psikolojik Olarak Kadının Yapısı

Tarih boyunca en çok tartışılan konulardan birisi de kadın ve kadınla ilgili sorunlardır. Bu tartışmalar günümüzde de devam etmekte ve daha çok kadın-erkek eşitliği etrafında yoğunlaşmaktadır. Sözü ettiğimiz bu durum, aynı zamanda İslam Dini ve Hukuk Sistemine yapılan tenkit ve itirazların odak noktalarından birini teşkil etmektedir.⁶⁰Bazı çevreler görmezlikten gelseler de kadının erkekten ayrı olan bir takım fizikî ve psikolojik yanları vardır. Bunun inkâr edilmesi güneşin varlığını inkâr etmek kadar abesle iştigaldir. Bu farklılık, bebeklik çağından itibaren kendisini gösterir.

Çocuk gelişimine dair yapılan araştırmalarda şöyle bir sonuç bulunmaktadır." Kızlar dikiş diker, çizer, ev bakımı ile ilgili oyunlar oynar. Erkek çocuklar tabanca, bloklar, arabalarla oynar veya marangoz işleri ile ilgilenirler. Kızlar daha kolay etki altında kalabilir ve kendilerine güvenleri daha azdır. Başarı motivasyonları erkeklere oranla daha da düşüktür."⁶¹

⁶⁰ Servet Armağan, İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler, DİB yayınları, Ankara, 1987, s.60

⁶¹ Gülten Ülgen ve Emel Fidan, Çocuk Gelişimi, 7. bsm. MEB Basımevi, İstanbul, 1992, s.187

Kızlarda heyecanlanmaya karşı olan meyil, erkek çocuklara göre daha fazladır. "Kadının esas mizacı heyecanlılıktır. (Emotivite) Heyecanın hakim olduğu psikozlar kadınlarda daha da çoktur. Kadın heyecanı ile yaşar. Erkek muhakemesiyle temayüz eder."⁶²

Kadın gebelik, doğum ve doğum sonrası dönemde birçok ruhî değişiklikler yaşar. Bu değişiklikler esnasında bazı sinirsel durumlarla karşılaşır. Stres ve sinirsel arızalar yaşayan kadının, kendi dünyasında bazı olayları çeşitli oranlarda unutması kadar tabii bir şey olamaz. Öyle ki "Organizmanın fizyolojik ve kimyasal yapısının - iç salgı bezleri, organların sağlığı ve beyin - mizaç üzerinde etkisi vardır. Mesela, birey vücudunda iltihap olduğunda, diğer zamanlara kıyasla daha gergin ve sinirli olmaktadır."⁶³ Kadın ise hamileliğin dışında kalan tüm aylarda (şayet başka bir hastalığı yoksa) aybaşı halini (Hayz) yaşamaktadır. Her ay muntazaman bu hali yaşayan kadının sinirli olması, strese girmemesi ve olayları olduğu gibi tahlil ve analiz etmesi mümkün müdür? "Kadınların yapılarında burudet ve rutubetin çok olmasından dolayı, unutmaları kadınların genel karakteri olmuştur."⁶⁴ Kadının yapılarında psiko-fiziksel(burudet-rutubet) yapısına dikkat çekilerek unutmamayı onun varoluşunun bir parçası gibi olduğu görülür.

Tabiat ve mizaç farklılıklarının antropolojik ve genetik kökenleri olduğu düşüncesi İslâm ahlâk felsefesinde önemli bir yeri olan İhvan-ı Safa Risalelerinde mevcuttur. Bu teoriye göre soğuk tabiatlılar tembel ve hantal, ıslak tabiatlılar ahmak ve istikrarsız olmaya meyyal olurlar.⁶⁵

Doğum, kadında rol değişikliğinin yaşandığı bir dönemdir ve bedensel olduğu kadar ruhsal değişimler de yaşanır. Kadınlarda mizaç değişikliği, iştahsızlık, kilo kaybı, uykusuzluk yada aşırı uyuma, aktivitelerden zevk almama, halsizlik, aşırı suçluluk, düşünce konsantrasyonunda azalma, intihar fikirlerinin görülme olasılığı erkeklere nazaran bir seviye daha fazladır..⁶⁶

Kadın hem zahiri hem de batini açıdan erkekle farklılık arz etmektedir. Kan yapısı ve kalp atışlarının sayısına varıncaya kadar, iki cins arasında farklılıklar bulunmak-

⁶² Osman, Mazhar, Tababat-i Ruhiye, İstanbul, 1941, s.237.

⁶³ Ülgen ve Fidan, Çocuk Gelişimi, s.216

⁶⁴ Fahrüddin Razi, Mefatihü'l-Gayb, (çev. Komisyon), Akçağ yay, Ankara, 1989, VI, s.55.

⁶⁵ Fahrüddin Razi, a.g.e., s.56

⁶⁶ Işık Sayıl, "Bebek Ruh Sağlığı Sempozyumu", Yeni Şafak, 14 Şubat, 1996 s. 12

tadır. Bununla alakalı olarak Van Diefeld " İdeal Evlilik" adlı eserinde şöyle demektedir:

"Kadında, hayızdan önce ve hayız boyunca bazı fiziksel değişimler baş gösterir. Genellikle baş ağrısı, tükürük çoğalması, ciğerin büyümesi, safra kesesinde ağrı, hazımsızlık vb... gibi durumlar olur. " Kadın çok duygusaldır. Bundandır ki nazenindir. Kadın kendi hassasiyet ve fikrini eksen olarak ele alır. Dikkat edeceği olaylarda da kendi düşünce ve duyarlılığını ilgilendiren bir nokta bulmaya çalışır. Bu yüzden çoğu kez kuruntulu ve vesveselidir.⁶⁷

Burada şöyle bir soruyla karşılaşmamız mümkündür: Bazı kimseler diyebilir ki, kadını hassasiyet ve duygusallığı, erkeğin duygusallığından daha fazla olduğunu kabul ediyoruz. Fakat bilinçli bir eğitim hareketi ile kadının bu duygusallığını azaltmamız mümkün olduğu gibi tam tersine zararlı ve sağlıksız bir eğitimle de erkeğin duygusallık yönünü ve heyecanını da artırmak mümkündür. Bu aşamada, duygusal ve heyecanlı bir erkeği bu çizgisinden saptığı zaman kendisini uyaracak diğer bir erkeğe muhtaç olarak kabul edebilir miyiz? Veya dengeli bir duygusallığa sahip olan bir kadının şahitliği başka bir erkeğin şahitliğine denk olması gerekmez mi? Allah'ın koyduğu yasaların neden ve niteliklerini bazı bireylerin sahip olduğu özellikler ve kişisel fonksiyonlar bozamaz.

Bir insanın kişisel özelliği eşyanın genel ilkelerine bağlı değildir. İstisnalar kaydedi bozmadığı gibi bazı kadınların heyecanlı ve duygusal olmaması da kadınlar duygusal değildir, sonucuna bizleri götürmez. Ve yine bazı erkeklerin heyecanlı ve korkak olması, bizi, " bütün erkekler heyecanlı ve korkaktır" gibi bir yargıya sevk etmez. Ki hüküm genele göre verilir. Buradaki farklı özellikler onur, haysiyet ve şeref noktasında düşünülmemelidir. Olayı bu tarzda algılayanlar ya İslâm'ın cahili veyahut bilinçli düşmanlarıdır. Hâlbuki Kur'an kadın ile erkeği birbirlerinin örtüsü olarak kabul etmektedir.⁶⁸.

Bütün bunlara rağmen kadını en belirgin vasfı anneliktir. Anne, doğal olarak vaktinin çoğunu ev içinde çoluk çocuğuyla, onların bakımı ve terbiyesiyle geçirir. Dışarı-

⁶⁷ Gazalî, Muhammed, Hukuku'l-insan Beyne Tealimi'l-İslâm ve l'lami'l- Umemi'l-Muttehide, Darü'd-Da'va, Mısır,1994, s.126

⁶⁸ Bakara, 2/187

da, toplumda cereyan eden olaylardan pek haberdar olmaz/olamaz. Psikolojideki hafıza kanunlarına göre, insan bir hadise ile ne kadar çok karşılaşır, o oranda çok izlenim ve intiba edinir, hadise de o derecede hafızasına kuvvetle nakşedilmiş olur. Buna karşılık insanın, az karşılaştığı, seyrek gördüğü olaylara dair intibaları cılız ve zayıf kalır.⁶⁹

Kur'an, Müslüman kadına İslâm Toplumunda müstesna bir yer seçmiş ve onu layık olduğu konuma, yani " sevgili " ve " ana " olmak gibi bir statüye oturtmuştur. Kadın Kur'an'da da, sünnette de en çok " analık " boyutuyla öne çıkarılmıştır.

Kadın konusunu işleyen (ki bir sûre, adını kadınlardan almıştır)⁷⁰ ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerin çokluğu, İslâm'ın kadına gerekli önemi verdiğinin bir göstergesidir. "Cennet annelerin ayakları altındadır" diyen başka bir inanç sistemine yeryüzü şahitlik etmemiştir ve edecek de değildir.

2.2. Semavi Dinlerde Kadına Bakış ve Kadının Şahitliği

Hıristiyanlık ve Yahudilikte Hz. Havva'nın Hz. Ademi aldatmış olduğu ve yasak meyveyi yemesine sebep olduğunu kabul edilir. İlk günah işlenmesinde asıl suçlu olarak kadın görülmektedir. Bunlar köken itibariyle bütün insanlığın kötüleşmesinin sebebi olarak kadını görmektedirler ve kadına şeytan gözüyle bakmaktadırlar.

Yahudilikte ibadetler hahamlar tarafından on erkeğin bir araya gelerek yapılması gerektiği prensibi ile cereyan etmektedir. Yahudilikte kadının herhangi bir değeri bulunmamaktadır. Yahudiler kız çocuklarını hizmetçi ve köle olarak görürler kendi miraslarından kızlara pay vermezler. Klasik bir ritüel olarak sabah dualarında şu şekilde bir ifadeye de yer verilir "ezeli ilahım, kainatı hakimi beni kadın olarak yaratmadığın için sana şükürler olsun."⁷¹Yahudilere göre özel dönemindeki kadınların durumundan dolayı onları iğrenç görürler ve aynı odada beraber kalmayıp aynı masada yemek bile yeme-

⁶⁹ Bekir Topaloğlu, İslâm'da Kadın, 5.bsm. Yağmur yayınları, İstanbul, 1973, s.243; Mehmed Dikmen, İslâm'da Kadın Hakları, Cihan yayınları, İstanbul, 1983, s.224.

⁷⁰ Nisa, 4/ suresi

⁷¹ Okiç, Muhammed Tayyip, İslamiyet'te Kadın Öğretimi, Diyanet İşleri Başkanlığı yay. 1981, s:8

dikleri olur, bundan dolayı kadınları necis ve pis olarak gören Yahudiler bulunmaktadır.⁷²

Tevrat'ın Yaratılış bahsinde kadından "... Adem uyuduğu sırada, Tanrı onun kemiklerinden birini alıp yerini etle doldurdu. Ademden alınan bu kaburga kemiğiyle kadın yarattı ve onu Ademe getirdi."⁷³ şeklinde bahsedilmektedir. Yahudilikte erkek egemenliği ön plandadır. Tevrat'ta "Tanrı kadına çocuk dünyaya getirirken sana görülmemiş ağrılar çektireceğim ve ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyma arzun artsın ve seni yöneten o olacaktır."⁷⁴ şeklinde ibareler bulunmaktadır.

Yahudilikte kadının görevi ev işlerini yapmak kocasının bütün isteklerini sorgulamadan yerine getirmek ve çocukları büyütme. Bunun dışında kadına bir değer yüklenmemektedir.

Yahudilikte kadının erkekten sonra ve ondan bir parça olarak yaratılması, erkeğin kadına isim bırakması ve erkeğin hakimiyeti sağlaması ve kadının buna razı gelmesi normal karşılanmaktadır. Görüldüğü üzere Yahudilik'te kadının herhangi bir değeri bulunmamakta ve kadın aile içersine hapsedilmekte herhangi bir alanda söz sahipliği bulunmamaktadır.

Şahitlik için yemin etme erkeklere uygulanabilir ve kadınları kapsamaz.⁷⁵ Tora'da iki şahide değinildiğinde bunların erkek olacağı belirtilmiştir. Buna karşın büyük Alaha otoritesi Yosef Caro, her iki cinsiyetin kastedildiği savını ileri sürmüştür. Bazı bilginler de kadınları şahitlikten menedilmesini yanlış şahitlikte bulundukları takdirde, tazminat ödeyememelerine bağlarlar. Çünkü talmudik dönemlerde kadınların mülkiyeti yoktu ve geçimleri kocaları tarafından sağlanırdı⁷⁶. Ayrıca ev meşguliyetleri ve sorumlulukları onların güvenilir bir şahit olmalarına engel olabiliirdi.⁷⁷

Yahudilik'te kadınların herhangi bir olay ya da mahkemelerde şahitliklerinin kabul edilemeyeceği açıkça bildirilmiştir. Talmud'ta mahkemelerde şahitliği kabul edil-

⁷² Topaloğlu, Bekir, İslamda Kadın, Rağbet Yay. 2001, s. 19

⁷³ Tevrat, Yaratılış, 21-22

⁷⁴ Tevrat, Yaratılış, 16

⁷⁵ Tesniye, 19:17

⁷⁶ Şalom gazetesi, Kadının Şahitliği, arşiv/haber, Yahudilikte Kadın 2, <http://www.salom.com.tr>, 7 şubat 2018

⁷⁷ Tesniye, 19:17

meyen kimselerin “sağırılar, dilsizler, körler, deliler, kumar oynayanlar ve uyuşturucu kullananlar” olduğu belirtilirken, bu arada kadınların durumundan da bahsedilmiştir. Buna göre, kadınlarda sağırılar, dilsizler, körler, deliler, kumar oynayanlar ve uyuşturucu kullananlar grubuna dahil edilmişler ve onların da şahitliklerinin kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Bunun sebebi, kadınların yaratılıştan eksik akıllı ve zeka bakımından düşük seviyeli olmalarıdır. Kadınlar bu yönleri ile erkeklerden farklıdır. Bir diğer ifade ile erkeklere göre daha zayıftırlar. Dolayısıyla aldatılmaları erkeklere oranla daha kolaydır.⁷⁸ Bu nedenle de,” kadınlar yüz kişi olsalar bile şahitlikleri bir kişi hükmündedir.”⁷⁹ Onların sayılarının çok olması bir anlam ifade etmez ve değeri yoktur.⁸⁰

İlk Yahudi toplumlarında kadınların şahitlik yapmasına izin verilmezdi. Hahamlar, Havva yüzünden cennetten kovulmaları nedeniyle kadının şahitlik yapamamasını onlara verilen dokuz ceza ve lanetten biri olarak kabul ederler. Bugün hala İsrail’de, kadınlar hahamların yönettiği dini mahkemeler de şahitlik yapma hakkına sahip değildir.⁸¹

Hahamlar, Hz. İbrahim’in(a.s)karısı Sara’nın yalan söylediğini⁸² Bu yüzden de kadınların şahit olamayacağına ve tanıklık edemeyeceklerine delil olarak gösterirler.⁸³

Hristiyanlıkta ise kadına bakış Yahudilikten pek de farklı değildir. Kadının yaratılışı ile ilgili anlatılan ve tasvir edilen günaha sevk etme olayı İslam dini ile bağdaşmamaktadır. Kitabı Mukaddes’e göre bir yılanı uymakla Adem ile beraber cennetten atılmaya Havva anne sebep olarak gösterilmektedir. . İfade edilen olayın kaynaklara yansımaları şu şekilde olmuştur; “... yılan kadına şu şekilde ifade etti: kesinlikle ölmezsiniz, Tanrı biliyor ki ondan yediğiniz zaman gözleriniz açılacak iyiyi kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız, kadın bu laflar karşısında ağaç, yemek için iyi ve gözlere hoş ve anlayışlı kılmak için arzu olunur bir ağaçtır. Ve onun mayasından aldı ve yedi ve kendisiyle birlikte kocasına da verdi, o da yedi.”⁸⁴

⁷⁸ TB,Shevu’oth,42a;TB,Baba Kama,1066;TB, Baba Bathra,155a

⁷⁹ TB,Yevamath,886,1176

⁸⁰ Tekvin,18:15

⁸¹ Misbah Dergis,İslam,Hristiyanlık ve Yahudilik’te Kadın ,ilkbahar 2015,sayı 4,syf.202.

⁸² Tekvin 18:9-16

⁸³ Yaratılış,18:9-16

⁸⁴ Matta 3:1-6

Hristiyanlıkta kadınların aşağılanması ve hor görülme geleneğinin Yahudilere göre bir seviye daha fazla olduğu görülmektedir. Hristiyanlık dininde önemli bir yeri olan “İlk Günah” Hristiyanların Sahip olduğu kadınlara karşı olan tutumların temelini oluşturmaktadır. İlk kadın haram meyveyi Hz. Adem’e yedirerek cennetten çıkarılmasına ve böylece insanoğlunun neslinin günahkar olmasına sebep olmuştur. Kadınların gebelik süresi, doğum ağrıları, karı-koca ilişkisindeki baskı, ezme ezilme durumları, insanın geçimini sağlamak için toprakla uğraşma, aşırı emek tüketme zorunluluğu, kıtlık, açlık, sıkıntı, geçim darlığı gibi pek çok olay Tanrı’nın Hz. Adem ve Hz. Havva’nın suç işlememiş olmalarına kızarak düzenlediğine göre kurgulanmıştır. . Hristiyanlarda kadının kötülük abidesi şeytan ile beraber iş yapmayı ve ayartıcı olmayı temsil etmektedir. İncil bu olayı şu şekilde ifade etmiştir”...Kadının öğretmesine ve erkeğe hakim olmasına izin verme. Adem, ilk olarak yaratıldı sonra Havva yaratıldı Adem aldanmadı, kadın ise aldanarak suç işledi; sevgi ve iman takdiste(kutsamada)ağırbaşlı dururlarsa çocuk doğurması ile kurtulacaktır.”⁸⁵

Hristiyanlık dininde kadın belirli kapıların içerisine bırakılmaya çalışılmıştır. Kadınların bu kalıpları şu şekildedir, erkeklerden üstün olmamak, bir şey hakkında bilgi edinmemektir. Ayrıca kadınların belirli bir konuyu öğretme durumuna girmemesi gerekmektedir. Kadınların görevleri ise erkeklerine itaat etmek ve çocuk doğurmaktır. Hristiyanlığın dünyası, uzun süreler boyunca kadını aşağılık bir birey olarak görüp ibadet yapılan mekânlara bile girmesine izin verilmemiştir. Kadınlar, Hristiyanlığa göre kusurlu ve ayıplı bireyler olup, günah onlar sayesinde yeryüzüne gelmiştir. Bu sebeple kilisede görev yapan papazlar evliliği kötülemişlerdir. Bu konuda Protestanlık mezhebinde kurucu olan Luther bu konuya karşı çıkmış ve bundan dolayı kilise ile görüş ayrılığı yaşamıştır.⁸⁶

Hristiyanlık’ta da aynen Yahudilik’teki gibi bu anlayışın benimsendiği ve yüzyıllarca kadınların devlet mahkemeleri ve kilise tarafından şahit olarak kabul edildikleri çok özel durumlarda ve dönemlerde ise, iki kadın bir erkek ile bazı Hristiyan ülkelerde de üç kadın bir erkek ile denk tutulmuştur.⁸⁷

⁸⁵ Yaratılış 36/6

⁸⁶ Gürhan, Nazife, Toplumsal Cinsiyet ve Din, Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, sayı:6, Kasım 2010

⁸⁷ Yasdıman, Hakkı Şah, Din Kültür ve Çağdaşlık Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri,2004,yayın no:378,syf.14.

Hinduizm'e göre ise kadınları aşağılama ve kadınlara zulüm etmek bir ibadet olarak kabul edilmiştir. Kadınların mülk sahibi olmak hakları bulunmamakta ve her işte köle olarak çalıştırılmakta ve kadınlar üzerinden para kazanmayı normal bir davranış olarak görmektedir. Evlenme yaşı kızlar için sekiz olarak görülmekte ve kadınların boşama hakları bulunmamaktadır. Kadın bir işten kazandığı parayı babasına, eşine ve erkek çocuğuna vermesi gerekmektedir. Kitap okumaları yasaktır. Hatta kutsal metin sayılan Vedaları bile okumaları hoş karşılanmaz. . Hindulara göre kadın her zaman eşine itaat etmeli, zulüm görmüş olsa bile onun sözünden dışarı çıkmamalıdır. Kutsal kitapları olarak sayılan Vedalarda şu şekilde ifadeler bulunmaktadır“ kocasının özel bir yönü yoksa bile kadın onu tanrısı gibi saymalı ve o şekilde davranmalıdır. ”⁸⁸

Budizm'de kadına bakış da diğer dinler gibidir. Kutsal metinlerinde kadın için: nankör varlıklar, hainler, zavallı yaratıklar ve aşağılık varlıklar olarak yer verilmektedir. Kadınları kutsal metinlerin birinde yılanla bir tutmakta “Ey keşişler, zehirli yılanların özellikleri: Nefret doludurlar ve hınç sahibidirler, zehirlidirler, Zor ortamlarda bulunurlar ve dostluğu engellerler. Ey keşişler, aynı şekilde kadınların özellikleri: Nefret ve hınçla doludurlar, dostlukları engellerler, bu kadınların zehridir ve çoğu zaman iftira atarlar. ”⁸⁹

2.3. İslam Öncesi Mekke Döneminde Kadına Bakış

İslam dininden önce kadınların herhangi bir dine mensup bulunmasının gerekli olmadığı bildirilmektedir.⁹⁰ Kadına verdiği hak ve hukuku anlayabilmemiz için Cahiliye Dönemi toplumsal yapısının bilinmesi ve kadına karşı bakış açısından incelenmesi gerekir.

Cahiliye döneminde Arap ailelerinde baba otoritesi ön plandadır. Bu dönemdeki aileler erkekler tarafından temsil edilir kadının akrabası aileden sayılmaz. Arap kültüründe erkek ganimet getiren, aile için savaşan kişi konumundayken kadın ise tüketici konumunda görülür Bundan dolayı kadına olumsuz bakılırdı. Babanın erkek çocuğu

⁸⁸ Gürhan, Nazife, Toplumsal Cinsiyet ve Din, Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, sayı:6, Kasım 2010

⁸⁹ Tipitaka, Anguttara Nikaya, 23

⁹⁰ Canan, İbrahim, Hadis Ansiklopedisi,c.9sy322

olduğu zaman sevinir kız çocuğu olduğu zaman da sıkılır ve bunu felaket olarak değerlendirirdi. Ailelerin kız çocuklarına bu tavırla bakmalarının sebebi kendilerine yük olmaları erkek çocuk gibi savaşa katılmayıp evde sadece tüketen kişi olmalarından dolayıdır. Tüketen kişi olmalarından dolayı fakir kalacağını düşünen aileler kız çocuklarını diri diri toprağa gömerek öldürme yolunu seçerlerdi. Cahiliye döneminde kadınlar doğum yaptıklarında çocuk erkek olduğunda baba sevinir, kız çocuk olduğu zaman babanın yüzü simsiyah kesilir ve bu zillet eseri olarak görülürdü. Cahiliye döneminde kadın bir savaş ganimeti sayılırdı.

Cahiliye döneminde kadınlar evlilikte hak sahibi olmaktan ziyade temellüke edilebilen eşya konumunda idiler. Arap kültüründe karı koca arasında ortak bir hayat kurmadan çok mehir karşılığı erkeğin kadına sahip olması olarak vasıflandırılan bir durum mevcuttu. Bir nevi evlenme kadınların satım akdi olarak algılanırdı. Cahiliye döneminde baba, kızını istediği kişiye fikrini sormaksızın verirdi.

Koca, eşini istediği zaman boşama hakkına ve iddet süresi bitmeden önce tekrar geri alma imkânına sahipti. Kocasının ölmesi durumunda kadın mirastan hiçbir pay alamazdı. Hatta kocasının mirasçılarında diğer mallar gibi miras olarak kalırdı. Mirasçısı olmaması halinde baba evine gönderildi.

İslamiyet'e kadar sürekli atıl durumda olan kadın, erkeğin kimliği altında yaşamaya devam etmiş ve kocalarının egemenlikleri altında bırakılmıştır. Sadece cinsel bir obje olarak üreme fonksiyonlarından ve iş gücünden faydalanılan bir meta olarak değerlendirilmiştir.

2.4. İslam Dininde Kadına Bakış

İslamiyet öncesi devirlerde ve özellikle cahiliye döneminde kötü bir birey olarak görünen kadın Allah'ın vahiyleri ile kendilerine bahşedilen, hak ettikleri konuma İslam dini sayesinde gelmiştir.

İslamiyet öncesi devirlerde erkeğin egemenliği altında kalan kadın İslamiyet ile birlikte kabul gördüğü ve kadın cinsiyeti olarak toplumlara kazanıldığı bilinen ve kabul gören bir hakikattir.

Kur'an-ı Kerim ve hadislerde kadına ve erkeğe hitap edilirken erkek kadın ayrımı yapmadan cinsiyeti de kapsayacak şekilde hitap edilmiştir. Kadının her şeyden önce bir insan olduğu ve yaşama hakkı olmak üzere birçok haklarının bulunduğu Peygamber Efendimiz tarafından ifade edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de kadın erkeğin eşitliğini Ahzap Suresi 35. ayetinde bildirilmektedir. Ahzap Suresi 35. ayetinde “ *Müslüman olan erkeklerle müslüman olan kadınlara Mümin, mümin olan erkeklerle Mümin olan kadınlara sadık olan erkeklerle Sadık olan kadınlara sabırlı olan erkeklerle sabırlı olan kadınlara Allah'tan hakkıyla korkan erkeklerle Allah'tan korkan kadınlara iffetini koruyan erkeklerle iffetini koruyan kadınlara Allah'ı çok anan erkeklerle Allah'ı çok anan kadınlara şüphesiz ki Allah onların hepsine mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.* ”⁹¹

İslam dini getirdiği emir yasaklar ve tavsiyelerle kadınların haklarına önem vermiştir. Hz.Peygamber (s.a.v.) cahiliye adetlerine geçmişte kalan bir dönem olarak bakmamış hatta bunu her fırsatta tekrar ortaya çıkabileceğini düşünerek buna engel olacak yönde uyarılarda bulunmuştur. İslamiyet'in ana hedefi fitratı doğrultusunda manevi olarak desteklerin insan haklarına saygılı, özgür ve medeni birey ve toplum oluşturmaktır. Bunun için Allah dünyada insanların mutluluğa, toplumları huzura ve güvene kavuşturmak için emir ve tavsiyelerini açıklamak ve insanları yönlendirmeleri için Peygamberi aracı bir vasıta olarak insanlara göndermiştir.

2.5. İslam Hukukuna Göre Kadınların Şahitliği

İnsan yaratılmışların en şerefli olması ve bunda kadın erkek ayrımı yapmadan Hucurat Suresi 13 ayet “*Allah katında en üstün olan ona karşı gelmekten çok sakınandır*”⁹² buyurmaktadır. Sorumluluk ve görevlerdeki farklar ise erkek ile kadının yaratılıştan sahip oldukları niteliklere göredir. Bu farklılıkla kadınları hor görmek için değil kadın ve erkeğin yapısına uygun bir toplum sağlamak içindir. Erkek ve kadının yaratılışında olan bazı farklar erkeğin bazı konularda öncelikli duruma gelmesini sağlamıştır. Ancak erkeklerle karşılıksız ayrıcalıklar ve imtiyazlar verilmiş değildir bir öncelik verilmiş ise erkeğe yüklediği görev ve külfeti de yanında getirmiştir.

⁹¹ Ahzap Suresi 35. Ayet

⁹² Hucurat Suresi 13. Ayet

Kur'an-ı Kerim'de kadınların yaratılıştan itibaren erkeğe göre arka planda kalan bir değere sahip olmadıkları vurgulanmıştır. Nitekim Hucurat Suresi 13 ayetinde “*İn-sanların en üstünü takvada üstün olandır.*”⁹³ Buyrulmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de psikolojik ve fizyolojik yapısı itibarıyla kadın ve erkeklerin birbirlerine üstün olmadıklarını birbirlerine eşit tutmak ve birbirlerini tamamlayıcı bireyler olarak kabul etmiştir. Nitekim Bakara Suresi 187. ayetinde bunu vurgulamaktadır.

“Oruç tuttuğunuz günlerin gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı, onlar sizin örtünüz, siz de onların örtülerisiniz. Allah, nefsinize güvenemeyeceğinizi biliyordu, bu sebeple tevbenizi kabul edip sizi affetti; artık onlara yaklaşabilirsiniz. Allah'ın sizin için takdir ettiğini dileyin. Tan yerinde, beyaz iplik siyah iplikten sizce ayırdedilinceye kadar, yiyin için, sonra orucu geceye kadar tamamlayın. Mescidlerde itikafa çekildiğinizde kadınlarınıza yaklaşmayın. Allah insanlara yasaklardan sakınsınlar diye ayetlerini böylece apaçık bildirir.”

İslam hukukuna bakıldığında bir birey olarak erkeğe tanınan temel insan hakları kadınlara da tanınmıştır. Kanun önünde eşit olmak, adaletle muamele görmek, mesken dokunulmazlığı, şeref ve haysiyetinin korunması, düşünce ve inanç özgürlüğü, evlenme ve aile kurma dokunulmazlığı, geçim teminatı, özel hayatın gizliliği gibi temel haklar da erkek ve kadın arasında fark bulunmamaktadır. Kadın borçlar ve ticaret hukuklarında erkeklerin sahip olduğu bütün yetkilere aynı oranda sahiptir. Bu meyanda kadınlara şahitlik hakkı da verilmiştir. Öncelikle sayı açısından inceleyerek kadınların şahitliği meselesini değerlendirelim.

2.5.1. Bir Erkek İki Kadının Şahitliği

İslâm hukukunda asıl olan, kadının şahitliğinin geçerli olmasıdır. Hukuk'u İbad'a dair olaylarda şahitliğin nisabı, iki erkek veya bir erkek ile iki kadındır. Borç, gasb, alış-veriş, vakıf, icare, hibe, sulh, musakat, mudarebe, şirket, vasiyet, (Hanefilere göre) nikâh şahitliği gibi olaylarda bir erkek ile iki kadının şahitliği geçerlidir.⁹⁴

⁹³ Hucurat Suresi 13. Ayet

⁹⁴ İbn Kudame, el- Muğni, I-XII, el-Mektebetu't-Ticariyye, Mekke (Trsz), XII, s.10; İbn Kesir, Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim, I-IV, Beyrut, 1969, I, s.335

Bazı konularda kadının şahitliğinin hiç kabul edilmemesi, bazı konularda ise bir erkek şahidin yanında iki kadın şahid istenmesi, kadının insanlık değeri konusunda bazı tereddütlere yol açmış; seleften birçoğu, iki kadının her konuda bir erkeğe denk olduğunu söylemişlerdir.⁹⁵ Çünkü şahitlikte asıl olan hıfz, zabt ve sıdktır. Erkeklerde de olduğu gibi kadında da bu özellikler mevcuttur. İki kadının şahitliği daha çok dünyevi konulardadır. Dini konularda ilim aktarmadaki kadının şahitliği erkek ile aynı durumdadır.⁹⁶

Hanefiler mal, nikâh, talaktan dönme, boşama gibi alanlarda erkeklerle birlikte kadınların şahitliğini muteber saymışlardır.⁹⁷ Allah şöyle buyurmaktadır: "... *Bu şekilde yapılan muamelede erkeklerinizde iki şahit gösterin. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden olmak şartıyla bir erkek iki kadın gösterin ki, onlardan biri yanılırsa diğeri onu düzeltsin ve doğru söylesin.*"⁹⁸

"Kadınların şahitliği yalnız erkekler bulunmadığı zaman geçerli değildir. İki erkek bulunsun bile, bir erkekle birlikte iki kadın şahitlik edebilir. Kadınla erkeğin şahitlik alanlarının ayrılması da gösteriyor ki, şahitlik yapmak bir hak değil, görevdir." ⁹⁹Hanefiler, süt emmede bir erkek veya bir erkekle birlikte iki kadının şahitliğini kabul etmişlerdir.¹⁰⁰

2.5.2. Bir Kadının Şahitliği

Bir (tek) kadının şahitliği, daha çok kadınların bilebilecekleri durumlar için söz konusudur. Genelde kadınların muttali olabileceği durumlar doğum, bekâret, süt emme, hayz vb.durumlardır.

Erkeklerin göremediği durumlar hakkında tek kadının şahitliği birçok fakih tarafından kabul görmüştür. Örneğin, Mecelle bunu " ... Erkeklerin muttali' olmadığı yerlerde yalnız kadınların şahitliği makbuldür" şeklinde formüle ederken" Kadınların yalnız başına şahitliğinin kabul edildiği yerler; gözleriyle gördüğü, elleriyle dokunduğu

⁹⁵ Karaman, İslâm'da Kadın ve Aile, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1993, s.84

⁹⁶ es-Sa'di, Teysiru'l-Kerimi'r-Rahman fi Tefsiri'l-Kelami't Mennan, I-VII, İAY, Riyad, 1404, 1,346

⁹⁷ Seyyid Sabık, Fıkhu's-Sünne, I-III,Darü't-Turas, Kahire, (trsz), s.340

⁹⁸ Bakara, 2/282

⁹⁹ Osman Eskicioğlu, İslâm'da Kadının Yeri, İlahiyat Fak. Dergisi,DEÜY, İzmir, 1994,VIII, s.103.

¹⁰⁰ Ibn Kudame, el-Muğni, XII,17.

veya kulaklarıyla duyduğu alanlardır" şeklinde manevra alanını daha da geniş tutanlar vardır.¹⁰¹

Doğum, bekâret, aybaşı, iddet, istihlal, doğum ve sonrası tespit ve hastalıklarda kadınlara ait mahrem hastalıklarda ve elbise altında kalan tüm ayıplarda tek başına kadınların şahitliği geçerlidir.¹⁰²

Erkeklerin muttali olmadığı yerlerde tek kadının şahitliği hususunda en toleranslı davrananlar Hanefiler ve Hanbeliler olmuştur. Hanefiler ve Hanbeliler adil bir kadının şahitliğini yeterli sayarken; Malikiler iki kadın, Şafîiler ise dört kadının olmasını şart koşmuşlardır. Halbuki Hz. Peygamber (s.a.v) erkeklerin bulunmadığı yerlerde kadınların şahitliğini muteber kabul etmiştir.¹⁰³

Hanbeliler bu tür alanlarda bir kadının şahitliğini kendi mezheplerinin görüşü olarak vurgulamaktadırlar.¹⁰⁴ Hanefiler tıpkı Hanbeliler gibi tek bir kadının şahitliğini uygun görmekle birlikte " iki kadın şahit olursa, ihtiyaten daha iyidir" şeklinde ifadelendirdikleri olmuştur.¹⁰⁵

Zeydiler de bu mevzuda Hanbeli ve Hanefî fukahası gibi düşünmektedirler. Hanefiler süt emzirme hakkındaki şahitlik noktasında ise kadınların yalnız başına şahitliklerini kabul etmez" ancak iki erkek veya bir erkek ve iki kadının" şahitliğinin olabileceğini savunurlar.¹⁰⁶ Sosyal yapının ayrışması nedeniyle erkeklerin bulunmayacağı durumlarda, mesela sığınma evi içinde, kız yurdunda, kadın hastanesinde, kadın hapishanesinde, sadece bayanların alış- veriş yaptığı bir markette, yalnızca kadınların idare ettiği mağazalar gibi yerlerde dört veya iki erkeğin şahitlik yapması şart koşulmaz. Bu ince ayırım, cinsiyete değil, sosyal sisteme dayalıdır. İdeal îslâmî, bir toplumda tamamen

¹⁰¹ Ebu Şukka, Abdülhalim, Tahriru'l-Mer'eti fi Asri'r-Risaleti, I-IV-Darü'lKalem,Kuveyt, 1990,1, s.279

¹⁰² İbn Kudame el-Kâfi fi Fıkhî'l-İmam Ahmed b. Hanbel, IIV,5.bsm.el-Mektebu'l-İslami, 1988, s.540; İbnRüşd, Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid, I-II, Daru'l- Kahraman, İstanbul. 1985, ,II,388; Zuhayli, el- Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuhu, I-IX, 3.bsm. Darü'l-Fıkr, Dımaşk, 1989, VI, s.572

¹⁰³ Zuhayli, age, VI, s.572

¹⁰⁴ Merdavi, el-İnsaf, I-XII, Matbaatu's-Sünnet-i Muhammediye, Kahire, 1958, XII, s.86; Ahmed b. Muhammed, el-Cevheretü'n-Neyyire, I-II, Fazilet yayınları, İstanbul, 1978, s.291

¹⁰⁵ M. Hüseyin Kandil, eş-Şehadetü'l-Makbule fi'l-Fıkhî'l-İslâmî, Mısır, 1988, s.135

¹⁰⁶ Zuhayli, el- Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuhu, VI.573

dindar Müslüman kadınlara yönelik kurumlar ve bunlara dair şahitlikler mümkünat dahilindedir. ".¹⁰⁷

Erkeklerin muttali olmadığı konularda kadınların yalnız başına şahitlik yapmaları noktasında Hanbelilerin bakış açıları, hem Müslüman kadının mürüvveti hem de sosyal yapının realitesi bağlamında daha gerçekçi olduğu kanısındayız. Mesela kadın hamamlarında meydana gelmesi muhtemel olaylarda erkek şahitten bahsedemeyiz. İdarecisi, hemşiresi, doktoru, pansumancısı ve hizmetçisi ile bayan olan bir doğum hastanesini düşünün. Aynı anda doğum yapan birkaç kadının, yanlılıkla birbirlerinin çocuklarını defalarca emzirdiklerini tasavvur edin. Bu durumda ve bu yapı içerisinde şahitlik için hangi erkeklerden yararlanacağız? Ya da konum itibariyle bu mümkün müdür? Sosyal hayatta birçok ihtimalin gerçekleşebileceği mucibince bu konuda Hanbelilere hak vermemek elde değil dersek, insafi elden kaçırmış sayılmayız.

2.5.3. İki Kadının Şahitliği

İslâm fakihlerine göre yalnız başına iki kadının şahitliğine dair alanlar pek azdır. İmam-ı Malik süt emmede ve istihlâlde (çocuğun cenaze namazının kılınıp kılınmaması tartışmasında, doğduğu sırada ağlaması sayesinde canlı olarak doğup doğmadığının ispatı için), iki kadının şahitliğine taraftardır. İbn Hazm ise, her konuda bir erkeğe muadil olarak iki kadının şahitliğinin geçerli olduğunu iddia eder. Dört erkek, bir kadının zina ettiğine şahitlik eder ve kadınlar da onun bundan uzak olduğuna dair ifade verirlerse, Ebu Hanife'ye göre o kadından hadd cezası düşer.¹⁰⁸ İbn Hazm, zinada her erkeğe mukabil, adalet sahibi Müslüman iki kadının şahitliğini makbul görmektedir.¹⁰⁹

2.5.4. Dört Kadının Şahitliği

İmam-ı Şafii; veladet, süt emme, bekâret gibi konularda dört kadının şahitliğini geçerli bulmaktadır. İbn Hazm ise; zinada, iki erkeğin yanında dört kadının şahitliğini

¹⁰⁷ Enis Ahmed, Kadın ve Sosyal Adalet, (çev. M.Çiftkaya), Beyan yayınları, İstanbul, 1993, s. 104-105.

¹⁰⁸ Gazali, Fakihlere ve Muhadislere Göre Nebevi Sünnet, (çev. Ali Özek) İAV, İstanbul, 1992, s.90

¹⁰⁹ Kandil, eş-Şehadetü'l-Makbule, s. 137

makbul görmektedir. Zahiriler nikâh, talak, kısas ve mallarda iki Müslüman erkek veya bir erkeğin yanında iki kadın ya da dört kadının şahitliğinin geçerli olduğuna taraftardır-
lar.¹¹⁰ Anlaşılabacağı üzere Zahiriler Müdayene Ayetinde geçen şahitlerin nisabını bütün alanlara teşmil etmektedirler.¹¹¹ Ancak erkeklerin muttali olmadığı durumlar bunun dışındadır.

2.6. İki Kadının Bir Erkeğe Denkliği Meselesinin Değerlendirilmesi

İki kadının bir erkeğe denkliği konusu hakkında spekülasyonlar bulunmaktadır. . Yapılan bu spekülasyonlar genellikle İslâm'ın ruhunu kavrayamamış kişilere aittir. Diğer bir ifade ile iki kadının bir erkeğe muadiliyetini, kadının onur ve haysiyeti açısından değerlendirmeye tabi tutanlar konuyu önyargılı bir şekilde değerlendirmektedirler.

"Müslümanlardan bazılarının anladığı ve kötü niyetli İslâm düşmanlarının dediği gibi bu meselenin aslı, hiçbir zaman, İslam'da kadının değeri erkeğin değerinin yarısıdır, şeklinde değildir."¹¹²

Bu gibi konular Müslümanların batı medeniyeti ile karşılaşmalarından sonra gündem edilmeye başlanmıştır. Konuyu gündeme getirenler, teknolojik alanda ilerlemiş olduklarından, aşağılık kompleksi içerisindeki oryantalizm zebunları konuyu hep saldırı-
ganlık bazında işlediler, işlemeye de devam etmektedirler.¹¹³

Olay; duygusal tepkilerden çok, kendi mantığı içerisinde izah edilirse, çıkacak sonuç daha sağlıklı olur kanaatindeyiz. Örneğin, Türk Medeni Hukukunda "evin seçilmesi, aile birliğini temsil yetkisi ve velayet hakkının kullanılmasında, koca üstün rey sahibidir."¹¹⁴ Kocayı üstün rey sahibi olarak görmek, kadını aşağı rey sahibi olarak görmek anlamında değildir. Her şey mefhum-u muhalifi ile izah edilemez. Gündüzü medhetmek geceyi zemmetmek değildir. Aynı şekilde iki kadının şahitliğini kabul etmek, kadını yarım insan veya ikinci sınıf vatandaş olarak görmek değildir. Kur'an-ı

¹¹⁰ Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'an, I-VII, (çev. Komisyon), İnsan yay, İstanbul, 1986, 1,197

¹¹¹ Bakara, 2/282

¹¹² Muhammed Kutup, İslâm'ın Etrafındaki Şüpheler, Tuğra yayınları, İstanbul, 1982, s.171

¹¹³ M. Said Şimşek, Günümüz Tefsir Problemleri, Esra yayınları, Konya, 1995, s.203

¹¹⁴ Selahaddin SulhiTekinay, Türk Aile Hukuku, 5.bsm. Beta yayınları, İstanbul, s.310-311

Kerim bir kanun vazettiği zaman, genellikle bu kanunu ifade eden ayetin hemen arkasında kanunun illeti yer almaktadır.¹¹⁵

İki kadının şehadetinin bir erkeğin şehadetine denk olması, kadınların erkeklere oranla daha heyecanlı ve duygusal olmalarındandır. Çağımız alimlerinden olan Muhammed Gazali (v. 1996) şöyle demektedir: " Kadın bazen unuttur, bazen de şaşırır veya doğru, haklı taraf ona karışık gelebilir. Ancak yanında başka bir kadın olduğu takdirde gerçeği ortaya koymada iki kadın yardımlaşabilirler. Bu hususta yaptığım araştırmalarda anladım ki, kadın adet halinde hasta gibidir ve mizacındaki değişiklik ve hastalık onun bazı şeyleri karıştırmasına sebep olabilir."¹¹⁶ Diğer bir neden de akli ve hukuki davaların genellikle sosyal hayatın içinden ortaya çıkan meselelerle ilgili olduğu, kadınların ise, sosyal hayatın getirdiği (çalışma, nafaka temin etme gibi) birçok yükümlülüklerden muaf tutulmaları sebebiyle bu tür olaylara daha az tanık olmalarıdır. Kadın unutmaktan ziyade heyecan yüzünden de şaşırabilir veya erkeğe oranla daha çabuk kanabilir.¹¹⁷ "Lehinde veya aleyhinde şahitlik yapacağı şahıs, şahit kadının kıskançlığını celb edecek güzel bir kadın olabilir. Veya tabii içgüdülerini ve analık şefkatini harekete geçiren bir genç olabilir. Kendisinde bu temayüller bulunan bir kadının iradeli veya iradesiz olarak yanlış yola sapması mümkündür." şeklinde bunu izah edenler olduğu gibi, kadın ve erkeğin psikolojik yapılarının farklı oluşuna ve kadının mali işlerle pek ilgilenmemesine bağlayanlar da vardır.¹¹⁸

Ayette kadın şahidin iki olmasının gerekçesi insanlık değeri, üstünlük veya aşağılıkla ilgili değildir.¹¹⁹ Bunun gerekçesi "unutma, şaşırma, yanıltma" ile ilgilidir. İbn Mace ve Ebu Davud'un rivayet ettikleri "Göçebenin (Bedevi) şehirli hakkında şahitlik etmesi caiz değildir" hadisinde de böyledir. Burada şahitliği kabul edilmeyen kadın değil, erkektir, gerekçe bedevinin insanlık değerinin düşük olması değil, içinde bulun-

¹¹⁵ Musa Kâzım Yılmaz, Kur'ân Ailesi, Hilâl yayınları, İstanbul,1994, s.288

¹¹⁶ Gazali, Fakihlere ve Muhaddislere Göre Nebevi Sünnet, s.89

¹¹⁷ Süleyman Ateş, İslâm'a İtirazlar ve K. Kerimden Cevaplar, 4. bsm. Kevser yayınları, Ankara, s.462

¹¹⁸ Kutup, İslâm'ın Etrafındaki Şüpheler, s. 172; el-Behiy, Kur'an ve Toplum (çev. M. Beşir Eryarsoy), Bir yayınları, İstanbul, 1986, s.294; Hüseyin Hatemi, Kadının Çıkış Yolu, Fecr yayınları, Ankara, 1988, s.58

¹¹⁹ Bakara, 2/282

duğu şartlar ve eğitim seviyesi bakımından adaletin gerçekleşmesine, hakkın ortaya çıkmasına katkıda bulunma imkânının sınırlı oluşudur.¹²⁰

İslâm Hukukunda bazı alanlarda iki kadının bir erkeğe muadil olarak kabul edilmesi, onun yarım insan olarak telakki edilmesinden değil; daha çok, kadının fizyolojik ve psikolojik yapısından kaynaklanmaktadır.

İki kadından birisinin unutulması durumunda diğerrinin hatırlatması tıpkı şu ifadeye benzer: "Duvarın eğilme/yıkılma ihtimaline karşı engel olsun diye ağaç hazırladım" veya "düşmanın gelme ihtimaline karşı silah temin ettim" Bu ifadeler " - duvar muhakkak eğilecek ya da yıkılacak veya düşman mutlaka gelecek" demek değildir. Bu, ancak duvar meydecek veya düşman gelecek olursa ihtiyati bir hazırlık içindir. İki kadının durumu da böyledir. Yoksa bir kadın unutacaktır anlamında değildir.¹²¹

Eğer iki erkek bulunmazsa, razı olacağınız şahitlerden olmak şartıyla bir erkek iki kadını şahit tutun ki, onlardan biri yanılırsa diğeri onu düzeltsin. İki kadın önerilmesinin sebeplerinden olarak birisinin yanılması halinde, diğerrinin ona hatırlatması vurgulanmıştır. Ancak ayette iki kadın şahitten biri mutlaka yanılır veya unuttur denmemektedir: Yanılır veya unutursa denmektedir. Burada, şu sorunun sorulması kaçınılmazdır. Peki, iki kadın şahitten birisi, şahitlik ettiği borçlanma akdiyle ilgili olarak yanılmaz veya unutmaz ise durum ne olacaktır?¹²² Nitekim kıraat imamlarından İmam-ı Hamza ayetin bu bölümünü (intedille...fetüzekkiru) şeklinde okumuş ve "tezekkür" lafzını şeddeli olarak merfu okumuştur ki bu "şaşırsa diğeri hatırlatır" anlamıyla şart cümlesi olur.¹²³ Yani kadınlardan biri şaşırmaz veya olayın bir kısmını unutmazsa, ikinci kadına ihtiyaç duyulmaz. Bu ise; zımnen bir kadının bir erkeğe denkliğinin ifadesidir.

¹²⁰ Karaman, İslâm'da Kadın ve Aile, s.85

¹²¹ İbn Atiyye, el-Muharrer el—Veciz fi't-Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz, I-V, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1993, s.382

¹²² M. Hayri Kırbasoğlu, "Kadın Konusunda Kur'an'a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler? İslâmi Arş. Dergisi, 2.bsm. Ekim 1991, s.276

¹²³ Ali Bulaç, "Mekasidü's-Şeria Bağlamında Kadının Şahitliği Konusu" İslâmi Arş. Dergisi, 2.bsm. Ekim 1991,s.302

2.7. Kadınların Akıl ve Dinden Yoksun Olarak Nitelendirilmesi

Kadının şahitliği hususunda Hz. Peygamber' (s.a.v) in en çok tartışılan, gerek senet gerekse metin farklılığıyla rivayet edilen meşhur hadisine bakalım. Söz konusu hadis şu şekildedir:

“Peygamber bir bayram namazında kadınlar tarafına geçerek şöyle dedi: “Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz çünkü sizler Cehennem halkının çoğunu oluşturmak-tasınız.” Bunun üzerine kadınlardan biri “Niçin böyle oluyor ya Rasulallah” dedi. Pey-gamber de Çok lanet etmeniz ve kocalarınızın yaptığı iyiliklere nankörlük etmenizden dolayı” dedi. Hz. Peygamber şöyle devam etti: “Akıllı başında ve görüşü sağlam bir er-keğe galip gelebilen, akıllı ve dini eksik sizden başka varlık görmedim.” Orada bulunan-lardan bir kadın: “Kadının aklının ve dinin noksanlığı nedir” diye sordu. Hz. Peygamber de: “Sizden iki kadının şahitliği bir erkeğinkine denktir. Dininizin noksanlığına gelince o da hayızlı olmaktır. Sizden biriniz hayızlı iken 3-4 gün oturur, namaz kılamaz”¹²⁴ dedi.

Görüldüğü gibi rivayetlerde kadınların akli melekelerine ve dini mükemmel bir şekilde yaşayamama olgusuna dikkat çekiliyor. Ancak burada şu hususun göz ardı edilmemesi gerekir: Hz. Peygamber'in (s.a.v) kendisine sorulan sorulara verdiği cevap-lar muhatabın içinde bulunduğu psikolojik ve sosyolojik durumuna uygun düşecek şe-kildedir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v) aynı soruya farklı zaman ve mekânlarda farklı ce-vaplar verebilmiştir.

Aynî ise, burada kadınların “akıl ve din eksikliğinin ne anlama geldiğini bilme-diklerinden Hz. Peygamber'e (s..a.v) bu soruyu yöneltmişler, o da kadınlara müş-kil/kapalı gelen durumu güzel bir şekilde (Ay hali ve şahitliği örnek vererek) izah etmiş-tir diye açıklamaktadır.¹²⁵Kastalanî de hadisin şerhinde kadının zaptının eksikliğini vur-gulayıp bunun da kadın aklının eksik olduğuna işaret ettiğini savunur.¹²⁶

¹²⁴ Buhari, İman 21, Hadis No:29, Müslim, İman 34, Hadis No: 132, Tirmizi, Sıftü Cehennem 11, Hadis No:2602, Nesai, Kusuf 17, Hadis No: 1491, İbniMace, İkame, 152, Hadis No:1265.

¹²⁵ Aynî, Bedrüddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed ümdetü'l-Kârî Fi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî, Daru'l-Fikr, Beyrut, (ts),III, s.271

¹²⁶ Kastallânî, İrşâdüs-Sârî li Şerhi SahihilBuhârî, I-XV, Darü'l-fikr, Beyrut, 1990). II, s.543.

Ancak Hz. Peygamber'in (s.a.v) kadın hakkındaki "akıl ve din eksikliği" ifadesinden hukuki sonuçlar çıkarmaya çalışmak doğru olmamalıdır. Şayet kadınların akıl ve dinlerinin eksikliği hukuki sonuçları doğuran bir gerçek olsaydı, elbette hem mali tasarruflarda hem de bağış işlerinde kadının hacr (kısıtlama) altına alınması gerekirdi veya en azından kocasının veya velisinin izni hariç mali tasarruflarına müsaade edilmemesi gerekirdi. O halde Hz. Peygamber'in (s.a.v), iki kadının şahitliğini bir erkeğin şahitliğine denk tutmasının başka bir hikmeti olmalıdır.¹²⁷

Bunun yanı sıra, İslam Dini kadına birçok hak verdiğini, onu içinde bulunduğu cahili durumdan kurtarıp onurlandırdığını, dolayısıyla bu ve benzeri, kadınları rencide edici rivayetlerin peygamberden sadır olmasının mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir.¹²⁸ Bize göre söz konusu rivayetlerin Hz. Peygamber'den (s.a.v) sadır olması mümkündür. Ancak büyük bir ihtimalle bu rivayetlerde terğib-terhib söz konusudur. Nitekim ilgili rivayetleri reddetmeden önce onları siyak/sibak, vurûd sebebi ve diğer etkenleri ile değerlendirdiğimizde, Hz. Peygamber'in (s.a.v) bir bayram namazı sonrasında yanına Hz. Bilal'i de alarak kadınlar tarafına geçtiğini ve mallarında Allah için sadaka vermelerini talep ettiğine şahit oluyoruz. Yalnız burada Hz. Peygamber'in (s.a.v) diğer bazı hadislerinde olduğu gibi, etkileyici, teşvik edici ve nükteli ifadeler kullandığını görüyoruz. Nitekim Lütfi Çakan da bu gerçeği şu şekilde ifade etmektedir: "Hz. Peygamber'in (s.a.v) terğib (teşvik) ve terhib (sakındırma) maksatlı hadislerinde üslubu böyledir. Bu gibi maksatlar için bazen mucip sebebin gerektiğinden ziyade ifadeler kullanır."¹²⁹

Nitekim hadisin devamına baktığımızda Hz. Peygamber'in (s.a.v) söz konusu ifade ile kadınları motive ettiğini ve bu anlamda da amacına ulaştığını, seslendiği kadın sahabe topluluğundan çok fazla meblağda sadaka toplamasını rahatlıkla görebiliyoruz; "Sonra yanında Bilal olduğu halde kadınların bulunduğu alana geldi ve onları sadaka vermeye teşvik etti. Kadınlar da sadaka vermeye başladılar. Böylece (ziynet eşyası olan) halkalarını, gerdanlıklarını Bilal'in eteğine atıyorlardı."¹³⁰

¹²⁷ Salih Akdemir, "Tarih Boyunca ve Kur'an'ı Kerim'de Kadın", Antoloji; İslam'da Kadın Hakları, Rehber Basın, Ankara, 1993, s.145

¹²⁸ Akdemir, a.g.e., s. 145

¹²⁹ İsmail Lütfi Çakan, Hadislerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yolları, MÜİFV, İstanbul, 1982, s.117.

¹³⁰ Buhârî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el- Câmiu's-Sahih*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981, s.8-19.

Bu durumda bir sadaka vermekle “akıl ve din eksikliği” ortadan kalkmayacağına göre ki eğer gerçekten de böyle bir şey söz konusu olsaydı muhtemelen Hz. Peygamber’in (s.a.v) şöyle demesi daha uygun olurdu: “Ey kadınlar topluluğu siz ne kadar çaba gösterseniz de akıl ve din konusundaki potansiyel eksikliğinizi gideremezsiniz. Çünkü sadaka vermeniz bu gerçeği değiştirmez.” Ancak böyle bir ifadenin rahmet peygamberinin mübarek ağzından çıkma olasılığı bile muhal görünmektedir.

Nitekim Carullah, kadının şahitliğini eksik olarak kabul edenleri hatalı bulduğu gibi, kadının zayıflığı, bilgisinin azlığı ve aklının kıt oluşu gibi etkenlere bağlamayı da doğru bulmaz. Kadınların aklını kıt ve unutkanlıklarının akli yetersizliklerinin bir göstergesi olduğunu iddia edenlerin, öncelikle sahabe dönemindeki kadınların “hadis rivayetlerini” kabul etmemeleri gerektiğini ifade eder. Carullah, şahitliğin yalnızca “davacı ve davalıyı bağlamasına karşılık, hadis rivayetinin, gelmiş ve gelecek tüm Muhammed ümmetini bağladığından, daha büyük sorumluluklar taşıdığını, bununla beraber kadınların hadis rivayet etmelerine karşı çıkan veya rivayetlerinde “bize iki kadın getirin” formülünü şart koşan bir İslam din bilgininin ne klasik dönemde ne de günümüzde mevcut olmadığını ileri sürerek” kadınların hafızalarında herhangi bir kusur olmadığını vurgulamıştır.¹³¹

Kadının akli melekelerine delalet eden bir başka örnek de yüce Allah’ın Kur’an-ı Kerim’de zikrettiği ve insanlığa kıyamete kadar örneklik arz edeceği Sebe kraliçesi Belkis olayıdır. Zira o, Hz. Süleyman’dan gelen ve muhtıra niteliği taşıyan mektubu/mesajı aldığı anda, bir kraliçe gururuyla, “hemen saldırıya geçelim” şeklinde fevri bir karar almamış, aksine özel danışmanlarıyla istişarede bulunmuş ve zekice bir tespitte bulunarak¹³² kavmini hem dünyadaki hem de ahiretteki hüsrandan kurtarmış ve ayrıca hem bu olayın hem de kendisinin Kur’ân’da detaylı bir biçimde yer almasına vesile olmuştur.¹³³

Kur’ân, erkek ve dişi arasında anatomik farkı kabul eder. Aynı zamanda her cinsin üyelerinin, o üyelerin içinde yaşadığı kültürün tanımladığı farklılıkları yansıtan bir

¹³¹ MusaCarullah, *Hatun*, Kitâbiyât, Ankara, 2001, s.100-101

¹³² Neml, 27/34, 35

¹³³ Neml, 27/29.

tarzda faaliyette bulunduğunu da kabul eder.¹³⁴O nedenle, beynin işlevlerinden olan öğrenmede ve hafıza gücünde cinsler arasında belirgin bir farkın olduğu söylenemez. Ancak cinslerin yaşam biçimlerinden kaynaklanan bir takım dış etkenlerin hafızaya etkisi söz konusu olabilir.

¹³⁴ Vedûd ,Muhsin Amine, Kur'ân ve Kadın çv. Nazife Şişman, İz Yayınları, İstanbul, 1997, s.32.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNDA KADININ ŞAHİTLİĞİNİN CİNSİYET İLE TEMELLENDİRİLDİĞİ KONULAR

Kuran'ı Kerim'in hiçbir yerinde kadını küçümseyen, hor gören ve dışlayan bir ayete rastlanmamaktadır. Allah insanları şekillerine ve cinsiyetlerine göre ayırt etmez nitekim Kur'an'ı Kerim'de “*Allah indinde en değerli olanınız, ondan en fazla korkanızdır*”¹³⁵ buyurmuştur. Allah'ın yoktan var ettiği varlıklardan olan kadın ve erkek kendilerine yüklenen görev ve sorumlulukları yerine getirmedikleri değerleri ile ölçülmektedir. Kadının, doğal temayülleri sebebiyle merhamet tarafı daha ağır basan, çabuk heyecanlanan şahit olacakları davanın getirdiği şart ve sebeplerin etkisi altında kalması yüksek ihtimali olan ve bu şekilde doğrunun yanlıştan ayrılmasına ve haktan sapma ihtimallerini bulunan bir tabiata sahiplerdir. Bu sebepten ötürü kadının şahitliğinin geçerli olabilmesi için kendisinden başka bir kadınında şahitlik edilmesine ehemmiyet verilmiştir.

Çalışmamın bu kısmında kadının şahitliği ile alakalı nassların cinsiyet ile temellendirildiği bölümlerinin analizi, ayrıca ceza hukukunda, medeni hukukta ve ticaret hukukunda kadın temelli şahitliklerin değerlendirilmesi hedeflenecektir.

3.1. Kadınların Şahitliği ile İlgili Ayet ve Görüşler

Kur'an'ı Kerimde kadınların şahitlikleri ile ilgili olarak Bakara Suresinin 282. ayetinde erkek kadın ilişkilerinin sınırlarını belirleyen ya da erkeklerin ve kadınların toplum içerisindeki hak ve sorumlulukları ile değil de sadece ticari hayatta kadının şahitliklerinden bahsedilmiştir. Ayet şu şekildedir: “*Ey imanı olan kimseler! Belirlenmiş bir vakite kadar birbiriniz ile borç alıp verdiğiniz zaman bunu yazın. İçinizden bir yazarı bunu adil olarak yazsın. Katip yazdıklarını Allah'ın kendisine nasıl öğretti ise o şekilde yazmaktan kaçınmasın. Allah'tan korksun ve borçla alakalı hiçbir şeyi eksik bırakmasın. Borçlu akli zayıf ve yahut eksik veya kendisi yazdıramaz durumda ise velisi adalette yazdırmayı ihmal etmesin. Erkek olanlardan iki şahidi de tanık olarak tutun. Şahit-*

¹³⁵ Hucurât, 9/13.

lerin iki erkek olmadığı zaman, rıza gösterdiğiniz şahitlerden bir erkekle ile kadınlardan biri yanılırsa diğer kadının ona hatırlatması için yanınızda iki de kadın olsunlar... ”¹³⁶

Ayette ticari konularla yani mali konularla ilgili ahkamdan bahsedilmektedir. Kaynaklar incelendiğinde ayet ile ilgili genel olarak üç farklı görüşün ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; ayetin emir değil bir tavsiye olduğu, ayetin sadece mali konular üzerinde geçerli olacağı illet, hafıza eksikliği ve unutmaya dayalı durumların olduğu şeklinde yorumlayanlar bulunmaktadır. Bu görüşlerin ortaya çıkmasını ve görüşleri inceleyecek olursak:

3.1.1. Ayetin Emir Olmayıp Tavsiye Olduğunu Savunanlar

İslam dünyasından ilimle uğraşan kişilerden bir kısmı Bakara Suresi 282. Ayetini ahkam ayetinden saymayıp, yapılması zorunlu olunması gereken bir hüküm olarak görmezler. Sadece insanlara bir tavsiye olarak indirildiğini savunurlar..¹³⁷

Ayet şahitlik müessesinin uygulaması gereken bir hüküm olmayıp tavsiye olarak gelmiş ve emir bağlamında değildir.¹³⁸Konu ile ilgili söylemlerinde Tuksal; kadının şahitlik olayının, mali konularda ve ticari hayatta geçerli olmasını sağlamak amacıyla Bakara suresi 282. ayetinin geldiğini, bu ayeti kerime nazil olmasaydı İslami örf ve geleneklerine göre kadınların borçlar ve mallar konusunda şahitliklerinin söz konusu bile olmayacağını belirtmiştir.¹³⁹

“İki kadının şahit olarak gösterilmesinin sebebi, kadınlardan birinin yanılması durumunda diğer şahit olacak kadının ona hatırlatması içindir. Buradaki durum birinin kesin unuttur veya kesin yanılır demek için değildir. Burada tartışılması gereken konunun şahitlik yapacak kadının unutmaması veya yanılmaması durumunda nasıl hareket edilmesi gerekliliğidir. Bu olay gerçekleştiği zaman kadının olayı tam olarak hatırlaması

¹³⁶ Bakara Suresi 282. ayet

¹³⁷ Kırbaşoğlu, “Kur’an’ı Kerime Yöneltilen Eleştiriler”, 163; Tuksal, Kadınlara Karşı Söylem, 137; Akdemir, “Kur’an’ı Kerim’de Kadın”, I,140.

¹³⁸ Tuksal, Kadınlara Karşı Söylemler, s.137

¹³⁹ Tuksal, Kadınlara Karşı Söylemler, s. 140

veya yanılmaması durumunda iki kadın şahite gerek olmayacağı bir kadının bir erkeğe şahitlik konusunda denk sayılacağını belirtir.”¹⁴⁰

Şahitlik konusunda İslamiyet herhangi bir cinsiyet ayırımına gitmemiş erkek ve kadın cinsiyetlerinin denk bir şekilde şahit olabileceklerini belirtmiştir.¹⁴¹ Bakara sure-
sindeki ayet ile ilgili olarak şahitlik durumunun sınırlarını belirlemek değil şahitlik ile ilgili olarak tavsiyelerde bulunulduğunu ifade eden Akdemir ayrıca şunları söylemiştir: “Alenen görüldüğü gibi ayet vadeli borçların kağıda yazılmasını ortaya çıkabilecek ihtilafları gidermek için faydalı olacağını belirtmek için nazil edilmiştir. Ayette borçların adil biri tarafından yazılması gerektiği belirtilmiş ve bu konu ile ilgili alimler söz birliğine varmışlardır. Burada durum şahitlik meselesini düzenlemek için gerekli olan ahkâm hükümlerden olmayıp, iki tarafında haklarının kaybolmasının önüne geçebilmek için öneri ve tavsiyede bulunmaktır. Bu tavsiyeler borçların kâğıda yazılması ve şahitler tarafından onaylanması olarak değerlendirilmelidir.”¹⁴²

Bu görüşlerin dışında Zuhri’den yapılan rivayette şu ifadelere yer verilmiştir. “Kadınların ceza hukukuna ait bazı durumlarda ve kısasta şahitlik yapamayacaklarına dair Hz. Peygamber (s.a.v) ve ilk iki halife olan Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer döneminde uygulamalar bulunmaktadır.”¹⁴³ Hadler ve kısaslar konusunda söz konusu rivayetten ötürü Zuhri, Hasan Basri, Şa’bi, Said b. Müseyyeb, Katade ve Leys bin Sa’d kadınların had ve kısasta şahitliklerini kabul etmemişlerdir.

Konu ile ilgili olarak yapılan araştırmada klasik dönemdeki eserlerin konu ile ilgili olarak yapılan çalışmaları destekleyecek farklı rivayetler barındırdığı için konuyu daha detaylı olarak ele almak gerekir. Ama burada dikkat edilmesi gereken husus kadınların unutkan olarak gösterilmesi veya kesinlikle yanlırlar diye mutlak bir sonucun ortaya çıkmamasıdır. Kadınların konu ile ilgili ayete hasredilip aşağılanması kimse destek vermemektedir.

¹⁴⁰ Kırbaçoğlu, Kuran’ı Kerime Yöneltilen Eleştiriler, c.1, s.162.

¹⁴¹ Akdemir, Kur’an’ı Kerimde Kadın, s.140

¹⁴² Akdemir, Kur’an’ı Kerimde Kadın, s.255

¹⁴³ Zeylai, Nasbur Raye, c.4, s. 81

3.1.2. Ayeti Sadece Ticari Konularla İlgilendiren Görüşler

Mezhep imamları kadın ve erkeğin birlikte, sadece mal ve onunla ilgili konularda şahitlik edebilecekleri görüşünde olanlar da bulunmaktadır. Bu konular vasiyet, satış, icare, hibe, kefalet ve rehin konularıdır.¹⁴⁴ Ayet ile ilgili olarak Amine Vedud, Fazlurrahman ve Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) Din İşleri Yüksek Kurulunun (DİYK) görüş olarak ayeti sadece mali konularla sınırlandırmışlardır.

“Kadınların şahitlikleri ile ilgili olarak nazil olan ayetin genel bir ayet olmadığı sadece ticari ve mali hükümlerle sınırlı olduğunu, diğer alanlarda erkek ile kadın arasında bir fark bulunmadığını savunur. Bu bakımdan şu ifadelere yer vermiştir: Mali konular ile alakalı olan ayetin diğer konularla ilgisi olmayıp genelleme yapmanın doğru olmadığını mali konular ile ilgili olarak bir erkek iki kadının şahit olma durumu genel bir durumu muhteva etmeyeceği gibi tüm şahitlik için söz konusu değildir. Şahitlik yapabilme şartlarını taşıyabilen herkesin şahit olabilme hakkı bulunmaktadır.”¹⁴⁵

Fazlurrahman konuyu daha teferruatlı bir şekilde ele almaktadır. Konu ile ilgili olarak “Kuran da bu ayetin dayanağı olarak ifade edilenin aksine kadın ve erkek için geçerli genel bir hüküm söz konusu değildir. Bir kadının şahit olmasına bir erkeğin yarısı kadar kıymet verilsin şeklinde bir durum yoktur. Burada ifade edilen mali mesele olup kadınların mali işler ile teferruatlıca hâkim olmamasından bu işlerle meşgul olduklarından dolayı kadınların şahitlik yapabilmeleri için bir kadın yerine iki kadının olmasının, şahitlerden birinin erkek olmasının daha sağlıklı bir hüküm çıkmasına neden olacağıdır. Nasıl olurda buradan bir erkeğin iki kadına denk olabilmesi hükmü çıkarılır. Nitekim akıl yürütmemiz gerekiyorsa ve toplumsal şartları gerekli kılıyorsa ve kadınlarla erkekler aynı eğitimi alıyor ve mali işlerde, hesaplarda uğraşır hale geliyorsa niye yasayı değiştirmeyelim. İslam hukukunda kadın hastalıklarında bilgili olan kadınların yapmış oldukları şahitlikler daha fazla dikkate alınmaktadır. Bu ayette ise kadınların akli olarak yetersiz olduklarını ispat etme olmayıp, toplumsal olarak olaya yaklaşım sergilenmiştir.”¹⁴⁶

¹⁴⁴ Serahsi, c.16, s.117.

¹⁴⁵ Vedud, Kur'an ve Kadın, c:1, s:149.

¹⁴⁶ Rahman, İslami Yenilenme, s.136-139

DİB'e bağlı olan DİYK ise bu konu ile ilgili olarak şu kararı:“Şahitlik bahsinin borçlanma ile ilgili olan ayeti dönemin şartlarında incelendiğinde kadınların ticari hayatta aktif bir rol üstlenmediklerinden dolayı genel bir hüküm olarak değerlendirilemez. Konuyla beraber ayetin değerlendirilmesi yapıldığı takdirde kadınların şahitliklerinin erkeklerin şahitliklerine denk oldukları görülmektedir.”¹⁴⁷

Bakara suresi 282. ayetinin nazilinden sonra pek çok sahabe-i kiram, tabiin ve âlimler, sadece mali konularda sınırlı kalınması dâhilinde kadınların şahitliklerinin geçerli olacağını ifade etmişlerdir. Süfyan-ı Sevrî, Ebi Rabah, Hz. Ömer, Zühri, İbrahim Nehaî, Hasan Basri bunlar arasındadır.¹⁴⁸

3.1.3. İleti Unutma ve Hafıza Eksikliğine Bağlayan Görüşler

Söz konusu ayet ile ilgili olarak kadınların şahitliği ile ilgili nasstaki ileti, unutma ve yanılma veya bir hafıza eksikliği olarak ifade eden görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşleri incelediğimizde karşımıza el-Razi, İmam-ı Gazali, Orhan Çeker, İzzet Derveze, Elmalılı Hamdi Yazır'ın görüşleri çıkmaktadır. Konuyla ilgili görüşleri inceleyecek olursak:

Osmanlı'nın son dönemlerinde yetişmiş olan Elmalılı Hamdi Yazır'a göre “Hukukun ve insan haklarının korunması ile hakkın teyit edilmesi için erkeğin görgü ve bilgi sahibi oldukları konularda, kadınların şahitlik yapmamaları gerekir. Kadınlara bu görev yüklenmemelidir. Bu konularda erkek şahit bulunmaz ise kadınların şahitliklerine de başvurmak gerekiyor ise o zaman bir kadına değil de iki kadına bu görev verilmelidir”¹⁴⁹ şeklinde görüş bildirmiştir.

İslam düşünürlerinden Muhammed Gazali ise şahitlikte kararlı olmak gerektiğini ifade etmiş ve konu ile ilgili ayetle alakalı olarak şu görüşü belirtmiştir: “Borçlanma ayeti ile ilgili olarak, kadınlar adet dönemlerinde hasta gibidir ve vücutlarındaki değişiklikler ve hastalıklar onların bazı durumları karıştırmalarına sebep olabileceği söz ko-

¹⁴⁷ DİYK, 2002/188 sayılı kararı

¹⁴⁸ Zeylai, Nasbur-Râye, c.4, s.89-90, Abdulrezzak, el- Musannef, c.8, s.332.

¹⁴⁹ Yazır, Kur'an Dili, c.2, s.984-985

nusu olduğu için şahitlikte kararlı olmanın bir nevi kabul sayılma şartı olduğundan dolayı bu konularda iki kadının bulunması gerekir.”¹⁵⁰

Derveze Bakara suresi 282. ayeti yorumlarken şu ifadelerle yer vermektedir. “Ayet iki kadının şahit olması bir erkeğin şahit olmasına denk sayıldığını göstermektedir. Ayet; kadınların meşguliyetleri, biyolojik özellikleri ve cinsiyet özelliklerini kapsayan bir illete sahiptir. Müfessirler ilgili nassın, ta’lilinde, kadının aklının ve dininin eksik bulunduğunu ve hafızasının zayıf olduğunu belirtmişlerdir. İki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahit olmasına denk kabul edilmesi, onun konumunda sahip olduğu bir eksikliği göstermez. Bu ancak, kadının annelik, eşlik ve ev içi meşguliyetlerinin fazlalığı ve bu sebeplerden ötürü dış ortamları izleme, mali ve gayri mali konularla ilgili olma durumlarının, erkeklerin geniş olarak içerisinde bulundukları alana oranla nispeten az olmasından veya bu işlere ilgi duymamasından ve önem vermemesinden kaynaklanmaktadır ki, kadının unutmaması veya tevehhümü bu şekilde söz konusu olabilmektedir.”¹⁵¹

Klasik dönemde yetişmiş olan el-Razi ise söz konusu ayeti yorumlarken kadınların sahip oldukları fitratların gereği olarak unutkan olmalarına dikkat çekmiştir. Konu ile ilgili olarak “Kadın vücudunda, rutubet ve soğğun fazla olmasından dolayı, tabiatının gereği olarak unutkan olmaları fiziksel bir durumdur. İki kadının unutkanlık durumunun tek bir kadının unutkanlığına göre daha az olmasından dolayı tek bir erkek şahitliğe iki kadın şahitlik gereklidir.”¹⁵²

İleti ta’lil açısından olaya yaklaşan Çeker ise; unutma ve yanılmanın sosyo kültürel ortamda kadınların illeti olmasına elverişli bir durum olmadığını savunmaktadır. Çeker’e göre illetin özellikleri incelendiğinde çevreden çevreye, kişiden kişiye veya halden hale değişmeyen sınırları belli bir durum olmalıdır. Bu durumlar sosyal ekonomik ve sosyal kültürel şartlarda yanılmada ve unutmada bulunmamaktadır. Bu duruma göre kadınların şahitliklerinin yarım sayılmalarının illeti mahza kadın olma vasfı olarak değerlendirilir.”¹⁵³

¹⁵⁰ Gazali, Nebevi Sünnet, s.83.

¹⁵¹ Derveze, Tefsirü’l-Hadis, c.7, s.412, 413

¹⁵² el-Râzi, Tefsi’ül-Kebir, c.2, s.551

¹⁵³ Orhan Çeker, Kadının Şahitliği Üzerine, c.1, s.245-246

3.1.4. İleti Dönemin Sosyal Hayatına Göre Yorumlayan Görüşler

Söz konusu durumu tarihsel süreç içerisinde ele alıp inceleyenlerin illeti; yanıltma, şaşırtma ve unutma gibi kadının kültürel durumlarına bakarak ve vahyin Arap toplumuna geldiğini göz önüne alarak, günümüzde kadınların sosyal ve kültürel hayatın içerisinde yer alması, ekonomik hayata atılmaları eğitim ve öğretim görmeleri ve okuma yazma öğrenmeleri sebebiyle bu illetin artık günümüzde kalmadığını ifade ettikleri görülmektedir. Konu ile ilgili olarak Ali Bulaç, İsmail Acar, söz konusu ayete bu şekilde bir yaklaşım göstermişlerdir.

Söz konusu ayetteki şahitliğin görgü şahitliği olmadığını sözleşme şahitlikleri olduğunu ifade etmiştir. Arap toplumunun da erkeklerin dokuz yaşından itibaren ticari hayatta yer almalarını kadınların ise ticarete pek fazla ilgi duymadıklarını toplumun konuyu değerlendirme biçimi olarak değerlendirerek kadınların yeni bir sorumluluk yüklenmesine engel olmak ve kadınları aktif ve öznel bir konuma getirmemek istediklerini belirtir.¹⁵⁴

Bulaç'ın mekasid bağlamında ele aldığı söz konusu ayette "... biri şaşırdığında diğeri ona hatırlatması için..." şeklinde nasta geçen illetin unutma olduğu ifade ediliyor ise kadınların ruhsal, fizyolojik ve ontolojik yapılarından dolayı olmadığını anlarız. Konunun bu şekilde ele alınması kadınların sosyal ve ekonomik hayata olan ilgilerinin az olmalarından kaynaklandığını söyleyebiliriz. 'Yani illet değişirse hükümde değişir' olarak meseleye baktığımızda, kadınların okuma yazma öğrenmesi ve mali hayatın içerisinde yer almasıyla illet ortadan kalkar ve böylelikle bir kadının şahitliği erkeğin şahitliğine denk sayılır.¹⁵⁵

Günümüz fukahasından Hayreddin Karaman ise ayeti tarihsel açıdan değil de illeti ta'lil noktasında değerlendirirken şu ifadelerle yer vermektedir. Ayette kadınların şahitliğinde sayının iki olmasını ifade ederken kadının bir değer olarak erkeklerden daha aşağı bir seviyede gösterilmesinin konu ile alakası bulunmamaktadır. Buradaki durum

¹⁵⁴ Bulaç, Kadının Şahitliği, s.312

¹⁵⁵ Bulaç, Mekasidu's-Şeria Bağlamında Kadının Şahitliği Konusu, c.4, say.5, s.282.

üstün olmak veya değersiz olmak ile ilgili olamayıp şaşırma, unutma ve yanılma ile ilgilidir. Haklı olanın ortaya çıkması adaletin sağlanması amacına yöneliktir.¹⁵⁶

Ayet yazı ve imzalı belgenin yaygın olmadığı bir dönemde uygulanan bir usul olarak geldiğinden bazı durumları göz önünde bulundurmak gerekir. Kadınların ilgi, dikkat ve etkileşim konularda farklı bir tutum sergilediklerini, konuşulan ve görülen olayları hatırlamada ve yeri geldiğinde adaletin zaptının sağlanması için ihtiyatlı davranmak gerektiğini dikkate almak gerekir. Yazılı ve imzalı şahitlik durumunun yaygın bir biçimde kullanılması durumunda örneğin alım ve satımda borçlanmada, kira sözleşmelerinde yazılı metinlerde okuyup şahit olarak kadın tarafından imzalanırsa şahitlik konusunda unutma, şaşırma ve yanılma durumları ortadan kalkar ve ayet bu konuda şahitliği kapsamaz.¹⁵⁷

Kadınların Arap toplumunda mali işlere karışmadığı ve ticari hayatta aktif bir rol oynamadığı gerekçesiyle iki erkeğin bulunmadığı şahitlik durumlarında bir erkek ve iki kadının borçlanmada şahitlikleri denktir.¹⁵⁸

Sonuç olarak kadının şahitlikleri ile ilgili olarak söz konusu ayetin yorumunda birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerin farklılaşmasının sebepleri sosyal, kültürel ve ekonomik yapıların farklı olması ve buna bağlı olarak değerlendirme yapılırken konu ile ilgili olarak kişisel görüşlere yer verilmesidir. Bu nedenle konu hakkında çeşitli bir fikir yelpazesi oluşmaktadır.

Bu görüşleri değerlendirecek olursak kadının, fiziki olarak aklının, yarım erkek aklına denk olmadığı, sadece dönemin şartları da muhatap alınarak ve İslam'daki kadın profilinin ev/hane merkezli olmasından mütevellid sosyal, ticari ve dışsal olaylara rağbetinin az olduğu, dolayısıyla bu konudaki bilgi, görgü ve şahitliğinin de erkek gibi olamadığını dile getirebiliriz. Yani burada fiziksel bir aşağılamadan ziyade kadınların hane harici sosyal ve ticari olayların merkezinde bulunmasının hoş görülmediği sonucu ulema tarafından değerlendirilmektedir.

¹⁵⁶ Karaman, Kadının Şahitliği, s.310

¹⁵⁷ Karaman, Kadının Şahitliği, s.311

¹⁵⁸ Akkaya, Kadının Sosyal ve Siyasal Hakları, c.1, s.193

3.2. Ceza Hukukunda Kadının Şahitliği

Toplum düzenini bozan ve genel ahlak düzenine aykırı hareket edenlere verilen ceza olarak değerlendirilen had ve kısas yaptırımları ceza hukuku içerisinde en ağır müeyyideleri olan ve caydırıcılığı etkili olan cezalardır. Cezaların geri dönüşü olmayacak şekilde ağır olması suçların ispat edilmesinde asgari düzeyde titizlikle ele alınmalı ve şüphe durumunda hadlerden vazgeçilmesi gerekir. Konunun temkinli olarak hareket edilmesinden dolayı ceza hukukunda şahitlik müessesesindeki nisapların miktarı değişmektedir. Ceza hukukundaki şahitlik, en az dört kişinin şahitlik ettiği ve en az iki kişinin şahitlik etmesi gerektiği alanlar olarak ikiye ayrılmıştır. En az dört kişinin şahitlik etmesi gereken konu zina iken en az iki kişinin şahitlik etmesi gereken konular ise hırsızlık, içki, irtidat iddiası gibi had cezaları ile kısas ve tazir durumlarıdır. Bu konuda Nihat Dalgın'ın şöyle bir tespiti bulunmaktadır:

“Şahitlikteki asıl maksadın, bir hakkın zayi olmaması olduğuna göre, farklı sosyal şartlarda hakkın korunması için farklı yöntemlerin kullanılabileceği ve sosyal şartlar değiştiğinde bu yöntemlerin değişmesinin doğal olacağı unutulmamalıdır. Nitekim, İbnü'l-Kayyim'in nakline göre, Malik'den nakledilen en sahih görüş ve Ahmed b. Hanbel'in bir görüşü; kadın ticaretle ilgili meselelere aşına olur, onları iyi kavrayıp borcunu vesikalandıran/belgelendiren biri haline geldiğinde, onun vereceği haberle maksat hasıl olur, tıpkı sika kadının dini konulardaki vereceği haberlerle amel edildiği gibi. Bu durumda, bazı konularda, kadının tek başına ya da iki kadın şahidin şahitliği kabul edilir şeklindedir. Ceza hukukunda da zina harici iki erkek şahit aranmaktadır. Konu hakkında bir mutlak hükme varmadan, cinsiyet farkı gözetmeksizin, şahitler için gerekli olan diğer şartların da bulunması halinde, kadının da şahitlik yapma hakkı kabul edilmeli, ancak kadının mahkemede yaptığı şahitliğin hüküm vermede itibara alınıp alınmayacağı hakime bırakılmalıdır. Çünkü, hakim şahidin tanıklığında şaşırıldığını, çelişkili ifadeler verdiğini görüyor, şahidin yalan şahitlikte bulunduğu kanaatinde bulunuyorsa, yada tanıklık yapmanın olayın iç yüzünü bilemediğine hükmederse, şahidin cinsiyetine bakmaksızın, tanıklığını reddeder. Bu durumda ya başka bir şahit ister ya da diğer ispat yolları ile davayı sonuçlandırmayı tercih eder.”¹⁵⁹

¹⁵⁹ Nihat Dalgın, “Kadın ve Erkeğin Şahitliği ile İlgili Naslardaki Düzenlemelerin İslam Hukukuna Yansımaları Üzerine Değerlendirme” Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi V (2005), Sayı: 1, sayfa 30.

Nitekim Güncel Dinî Meselelerin İstişaresi Toplantısında bu mesele ile alakalı 18. Maddede şöyle bir ifade bulunmaktadır: “Şahitlik konusunda, borçlanma ayetinde belirtilen ve dönemin şartları ışığında, kadınların ticarî faaliyetlerdeki pasif rolünden kaynaklanan farklılık, genel düzenleme içermez; ilgili diğer ayetler bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Bu sebeple, borçlanma ayetindeki farklılığın, kadınların zihinsel eksikliğinin sonucu olarak gösterilmesi kabul edilemez”.¹⁶⁰ Ceza hukuku ile ilgili düzenlemeler de kendine has bir işleyişle erkek merkezli bir yapıdadır.

3.2.1. Zinada Kadınların Şahitliği

Ceza hukukunda en az dört şahidin gerekli olduğu alan zinadır. Zina ile ilgili olarak Kur'an'ı Kerimde Nisa suresi 15. ayetinde şu şekilde bir ifade yer almaktadır. . *“Kadınlarınızdan çirkin fiilde bulunanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar evlerde tutun.”*¹⁶¹

Kur'an'ı Kerim'in çeşitli yerlerinde Müslümanların zinadan uzak durmaları, zinaya yaklaşmamaları ifade edilmiş ve zina iftirasının ispatı için de Nur suresi 4. ayetinde dört şahidin hazır bulunması gerekli görülmüştür.

İslam hukukunda ekseri çoğunluk zina olaylarına kadınların şahitlik edemeyeceklerini ifade etmişlerdir. Bunun sebebi olarak ayetteki dört kişinin erkek olması gerektiği düşüncelerinden dolayıdır. Zina olayına şahitliğin kadının iffetini yaralayıcı bir unsur olarak görülmesi kadının bu tür çirkin şahitliklerden uzak kalması hedeflenmektedir.

Zina yapıldığı düşünülen kişilerin olayın hakka kavuşması için adil dört Müslüman erkeğin şahitliği ile ispatı lazımdır.¹⁶²Zuhri, İbn-i Abidin, İbnül Hümmam, kadının

¹⁶⁰ Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı I, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 2004, s.784.

¹⁶¹ Nisa Suresi, 15. Ayet. Nisa, 4/15. Şeklinde ayet dipnotlarını ver..bu şablonda yani

¹⁶² Kudame, el-Muğni, c.7, s.8, Kandil, Makbule, c.1,s.138, Nevevi, Ravza, c.9, s.253, Merdavi, el-İnsaf, c.7, s.79

tek başına şahitliklerinin kabul edilmeyeceğini, erkeklerle beraber şahit olsalar dahi geçerli bir şehadet olmayacaklarını ifade ederler.¹⁶³

İbni Hazm, Hammad bin Süleyman, Ata b. Ebi Rebah, Şevkani ise zina konusunda şahitliklerde kadınlarında şahitliklerini kabul edilebileceğini ifade etmişler ve bir erkek yerine iki kadının şahit olarak sayılacaklarını belirtmişlerdir. Ebi Rebah, sekiz kadının şehadet ettiği kadının recm edileceğini ifade etmiştir. Hammad ise zina konusunda bir erkek altı kadın, iki erkek dört kadın, üç erkek iki kadın veya sekiz kadının şahitliğinin kabul edileceğini ifade etmiştir.¹⁶⁴.

Kaynakların incelenmesiyle vardığımız sonucu değerlendirecek olursak zina suçundan dolayı kadınların şahitliklerinin, bir kısım İslam Hukukçuları tarafından kabul edilmediği, bir kısım hukukçular tarafından ise bir erkek yerine iki kadının şahit olmasıyla bunun mümkün olabileceği görülmektedir. Zina konusundaki şahitliğin ağır şartlara bağlanması, şahitlerin vasfı ve olayı tam görmeleri gibi şartlarla beraber düşünüldüğünde ancak otel gibi alenen, hayvaniyet derecesinde toplumu ifsad eden bir vaziyette olmasıyla mümkün görünmektedir. Yoksa gizliden yapılan zina suçunun bu kadar sayıda şahitle ispatı zordur. Ancak topluma yansımaları, herkesin muttali olabileceği yerlerde olması düşünüldüğünde bunun dört şahitle ispatı halinde zina fiilinde bulunanlara ağır ceza öngörülmektedir. Bu tür iğrenç olayların içerisinde kadının şahit olarak bulunması ise kadının mürüvveti, hayası, anneliği gibi özelliklerine ters düşmüş olup burada cinsiyet temelli bir şahitlik ayırımı gözlemlenmemektedir.

Erkeklerin kendi eşleri ile alakalı kazf durumu olduğunda da lian yoluna gidilir. Lian da yine kadın ve erkek şahit getiremediklerinden dolayı ikisinin de dört kez ikrarı kabul edilir. Yine burada da cinsiyet temelli bir ayırım bulunmamaktadır.

3.2.2. Diğer Hadd Cezalarında Kadınların Şahitliği

İslam hukukunda belirlenen olaylara sebep olunmuş ve ifade edilen ispatlanma şartları sabit olarak tayin edilmişse Allah'ın hakkı olarak tanımlanan hadd cezası verilir.

¹⁶³ İbni Abidin, Reddül Muhtar, c.7, s.452, İbnül Hümmam, Ferhül Kadir, c.7, s.343

¹⁶⁴ Serhasi, Mebsut, c.8, s.114, Udeh, İslam Ceza Hukuku, c.3, s.298

Hadd cezası zina, iftira, yol kesme, isyan, silahlı soygun veya gasp, sarhoşluk gibi suçlardır.¹⁶⁵

Hadd davalarında kadınların şahitlikleri Cumhurun görüşüne göre geçerli sayılmamaktadır. Zina konusunda dört erkek şahidin bulunma zorunluluğunu bir üst başlıkta arz etmiştik. Diğer Hadd davalarında da kadın şahit yeterli olarak görülmeyip en az iki erkek şahidin şehadeti gereklidir. Tek erkek şahit yeterli görülmemektedir. Bu konu ile ilgili delil ise Bakara Suresi 282. ayet gösterilmektedir. Söz konusu ayette: “*erkeklerinizden en az ikisini şahit tutunuz*”¹⁶⁶ gerekçe olarak ise hadd cezasının ağır olması ve verilen cezanın geri dönüşünün bulunmamasından dolayı temkinli davranmak gerektiği görüşündedirler.¹⁶⁷

Hadd gerektiren durumlarda müfessirlerin neredeyse tamamı ne tek başına erkeğin ne de tek başına kadınların ne de erkekler ile beraber kadınların şahitliklerinin kabul olmayacağı yönünde içtihatla bulunmuşlardır.¹⁶⁸ Gerekçeleri ise hadd davalarında şüphe edilmesi halinde davanın düşmesidir. Söz konusu ayette ise kadının unutkanlığından bahsedilmesinden dolayı şüphe oluşması ve bu şüpheden dolayı hadd davalarında şahitliklerinin geçerli sayılmaması yönündedir.

3.2.3. Kısas Davalarında Kadının Şahitliği

Bir insanın canına yönelik yapılan kasdi öldürme ve yaralama gibi suçlar işlendiğinde kısas cezaları verilir.. Maide suresi 45. ayette. ayette “Cana can, göze göz, burna burun, kulağa kulak, dişe diş... ve yaralamalara da birbirine kısas vardır”¹⁶⁹ buyrulmaktadır.

Kısas davalarında iki erkeğin şahitliklerinin geçerliği olacağı belirtilmiş ve bu davalarda kadınların şehadetlerinin geçerli olmadığı ifade edilmiştir. Gerekçe olarak ise,

¹⁶⁵ Udeh, İslam Ceza Hukuku, c.1, s.81

¹⁶⁶ Bakara Suresi 282. Ayet

¹⁶⁷ Udeh, age, c.2, s.314

¹⁶⁸ İbn Kudame, c.7, s.8, İbniRüşd,c.2,s.388, Kasani, c.7,s.47, Bilmen, age, c.8,s124

¹⁶⁹ Maide Suresi 45. Ayet

cezasının ağır olması ve verilen cezanın geri dönüşünün bulunmamasından dolayı temkinli davranmak gerektiği görüşündedirler.¹⁷⁰

Kıyas davalarında Zuhri, Şevkani, Evzai ise kıyas davalarında bir erkek ile iki kadının şahitliklerinin geçerli olacağını ifade etmişlerdir.¹⁷¹

Muhammed Gazali ise “hırsızlık suçunun işlendiği yerde şahit kadın ise kadının şahitliğinin kabul etmemenin ne manası vardır? Kadınların olduğu mecliste cana ve mala kasten saldırı yapılmış birinci tanık kadın olmuş ise bu şahitliği kabul etmemenin nedeni nedir? Şahitlikte ölçü Kur’an’ın ifadesi gibi neden olmuyor? Su-izanda bulunmaksızın kadınların gözü önünde vuku bulan birçok olayda kadının şahit olmasını engellemek halkı daha fazla mı güvende tutuyor? İslamiyet’e faydasından çok zararı bulunan bu görüşü tercih etmek hukuki ve hadis maslahatına ne kadar uygun düşer? ”¹⁷² Şeklinde beyanda bulunmuştur.

3.3. Medeni Hukukta Kadının Şahitliği

Zina davaları dışındaki İslam hukuku davalarında iki şahidin gerekli olması şartı bırakılmıştır. Fakat şahitlerin sadece erkek veya erkek ile beraber kadınların bulunması durumu tartışmalı olarak devam etmektedir. Medeni hukuktaki kadının şahitliği; nikâh, talak, nesep, rada, doğum gibi davalarda kadınların şahitlikleri olarak incelenecektir.

3.3.1. Nikâhta Kadınların Şahitliği

Nikâh; sözlükte “birleştirme, bir araya getirme; evlenme, evlilik; cinsel ilişki” gibi anlamlara gelmektedir.”

İstılahta ise, “şerân aranan şartlar çerçevesinde aralarında evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının hayatlarını geçici olmaksızın birleştirmelerini sağlayan akiddir.”¹⁷³

¹⁷⁰ İbn Kudame, c.9, s.151, İbni Hümmam, c.6,s.451, Bilmen, age, c.2,s.127

¹⁷¹ Udeh, c.2, s.317

¹⁷² Gazali, Fakihlere ve Muhadislere Göre Nebevi Sünnet, s.91

¹⁷³ Kâsânî, Bedâi’u’s-sanâi’ III, 308; İbn Kudâme, *el-Muğni*, VII, 333; Şirbîni, Muğnil-muhtâc, IV, 207; Atar, “Nikâh”. *DİA*. XXXIII, 112

Nikahın şahitlik kısmını ele aldığımızda şahitsiz evliliğin mümkün olmayacağı konusunda İslam hukukçuları arasında genel bir kanı vardır..¹⁷⁴Hanefi mezhebi bir erkekle iki kadının şahitliğini caiz olarak görürlerken, Maliki, Şafii ve Hanbeli mezheplerine göre nikahta kadınların şahitlikleri geçerli olmayıp bunlara göre adil iki hür Müslüman erkeğin şahit olması gereklidir.¹⁷⁵

İlyas bin Muaviye, Cabir bin Zeyd, İbni Kudame, Şabi, İshak ve Sevri de nikâh akdinde iki kadının şahitliklerinin bir erkekle beraber olması halinde nikâhın sahih olacağını söylemişlerdir. Cessas, konu ile alakalı olarak Ata bin Ebi Rabah'tan bir rivayeti aktarırken Hz. Ömer'in nikah anında bir erkekle iki kadının şahitlik yapmasına izin vermesini nakletmiştir.¹⁷⁶Muhammed Gazali'ye göre bir erkek ve iki kadının şahitliği ile nikâhın akdedileceği ve cezalarla erkekliğe itibarın hususileştirileceğine dair görüş bildirildiğini ifade etmiştir.¹⁷⁷

Nikahta mehir olması dolayısıyla bir nevi ticari akdin konusuna da girmesi, salt bir ibadi akit olmaması dolayısıyla kadınların da nikah akdinde bulanabileceklerini belirten Hanefilerin görüşü bizce daha uygun olup kadınların da nikah akitlerinde bulunmaları mümkündür. Diğer mezheplerin erkekleri ön planda tutması gibi bir durum söz konusu değildir. Erkek içerisine çıkmama refleksiyle kadınların ihtilat halinde olmaları uygun görülmemiş olsa gerek ki diğer mezhepler konu ile ilgili delillerini değerlendirirken böyle bir sonuca varmışlardır. Bundan daha önemlisi meşhur bir hadiste geçen “bir veli ve iki adil şahit olmadan nikah olmaz” kavline göre şahitlerin sayısı üçe çıkamaz. İki şahit olması gerekir. İki şahit olunca da Bakara Suresindeki bir erkek iki kadın denklemine göre madem iki şahit isteniyor doğal olarak nikahta ki şahitlerin de erkek olması gerekir, şeklinde değerlendirmeleri muhtemeldir.

İbn Şihabuz- Zuhri'den nakledilene göre: “Hz. Peygamber'den(s.a.v) bu tarafa dayanan uygulama gösteriyor ki ne nikahta ne talakta ne de hadlerde kadınların şahitlik

¹⁷⁴ İbn Kudame, c.9, s.28, İbni Rüşd,c.4,s.415, Kasani, c.5, s.52, Edeh, c.2, s.141

¹⁷⁵ Bilmen, age, c.8, s124.

¹⁷⁶ el-Cessâs , Ahkâmu'l-Kur'an, c.1, s.684

¹⁷⁷ Gazalli, Muhammed, el-Vasit, Darus Selam, el-Gavriyye, 1997, c.7, s.367

yapması caiz değildir.”¹⁷⁸ Ancak Hz. Ömer döneminde bir erkek iki kadın şahidin şahitlik yaptıkları bir nikah akdi mevcuttur¹⁷⁹ ki Hanefiler de bunu delil olarak ileri sürerler.

3.3.2. Boşanmada (Talak) Kadının Şahitliği

İslam Hukukunda boşanma talak olarak değerlendirilir. Talakın sözlük anlamına bakıldığında zaman serbest bırakmak ve bağını koparmak anlamına gelmektedir. Terim anlamına bakıldığında nikah ile birbirlerine bağlı olan eşlerin aralarında bağın kaldırılması eşlerin birbirini boşaması anlamına gelmektedir. Talak ile ilgili Kur'an'ı Kerim'de birçok ayet bulunmaktadır. Bunların içinde şahitlik ile ilgili olan ayet Talak suresi 2. ayaettir. Söz konusu ayette: “...eşinizi yanınızda tutmak içinde veya ondan ayrılmak içinde aranızda adaletli iki kişiyi de şahit olarak belirleyiniz..”¹⁸⁰

Hanefiler boşanmada bir erkekle beraber iki kadınında şahit olarak sayılacaklarına itibar ederler. Bakara Suresi 282. ayetinde kadının şahitlik için geçerli özelliklere sahip olmasını gerekçe olarak değerlendirirler. İki kadından biri unutursa diğerinin ona hatırlatması için iki kadının gerekli olduğunu bildirmişlerdir.¹⁸¹

İmam Malik'e göre talakta kadınların şahitlikleri geçerli sayılmamaktadır. Gerekçe olarak ise kadınların duygusal davranma ihtimallerinin yüksek olması öne sürülür. Ayrıca İmam Malik, kadının kocasının kendini boşadığına dair yanında bir şahitte şehadet getirmiş olsa kocası yemin ederek boşamadığını ifade etse, kadınla erkek arasındaki boşanmanın gerçekleşmediğini savunur. ¹⁸²

Şafi mezhebinde ise boşanmada kadınların şahitlikleri geçerli sayılmaz. Şafiiler boşanmada iki hür erkeğin şahit olması gerektiğini ifade ederler.¹⁸³

Hz. Ömer, boşanma konusunda yemin eden kadının, yemin etmeyen kocasına karşı şahitliklerini kabul etmiştir. Onun döneminde bu şekilde bir boşanma gerçekleş-

¹⁷⁸ Abdurrezzak İbn Hümmam, Ebû Bekr es-San'ani, el-Musannef, thk. Habibu'r-Rahman el-Azami, Beyrut: el-Mektebetü'l-İslamiyye, 1983, c.8., s. 329.

¹⁷⁹ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübra, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424, c.7, s. 126.

¹⁸⁰ Talak Suresi 2. Ayet

¹⁸¹ Mevsili, el-İhtiyat, c.2, s.141

¹⁸² Muvatta, Akdiye, s.491, İbnül Kayım, İlam c.1, s.98.

¹⁸³ Muvatta, Akdiye, s.491, İbnül Kayım, İlam c.1, s.98.

miştir. Dolayısıyla Hz. Ömer, talaktan vazgeçme konusunda kadınlarının şahitliklerini geçerli saymaktadır. İbni Hazm'da Hz. Ömer'in kadınların şahitliklerini kabul ettiğini ve bunun geçerli olduğunu ifade etmektedir.¹⁸⁴

Bazı durumlar da vardır ki kocalar eşlerini zarara uğratmak için bile Ric'î talak sonrasında recati saklayıp şahit tutmak istemezler. Bazen de kadın veya velisi, kocasından kurtulmak üzere Ric'î talak sonrası dönüşü inkâr ederek gizlerler. Böylesi bir durumda ric'î talaktaki şahitlik en baştaki nikah şahitliğinden önemli olur. Zira boşanma yüzünden bu şekilde ortaya tartışmalar ve ihtilaflar çıkabilir. Hz. Ömer'in uygulamasına dayanarak, kadının bu konudaki şahitliği kabul edilebilir.

3.3.3. Nesepte Kadının Şahitliği

Nesep dar olarak çekirdek aile kavramını ifade etmektedir. Yani bir nevi insanların soyu olarak nitelendirilmektedir. Nesep ile ilgili ayeti “*İnsan türünü sudan yaratıp onların arasında soy ve sıhriyet bağı kuran da O'dur. Rabbin üstün kudret sahibidir.*”¹⁸⁵ Hadislerde ise nesep kavramının önemi şu şekilde belirtilmiştir; “Her kim ölünün arkasından yüksek sesle ağlarsa ve her kim nesebine dil uzatırsa küfre girmiş olur.”¹⁸⁶ “Neseplerinize karşı isteksizlik gösterip yüz çevirmeyin! Kim nesebinden yüz çevirirse küfre girmiştir!”¹⁸⁷

Neseplerin tayininde şahitlik konusunda mezhepler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Hanefî mezhebine göre nesep belirlenmesinde şahitlik yapılırken Ebu Hanife'ye göre bir erkek ile iki kadının şahitliklerinin geçerli olmaları kabul edilmiştir.¹⁸⁸ İmam Muhammed ile İmam Yusuf tek kadının şahitlik yapmalarını yeterli olarak görmüşlerdir.¹⁸⁹

¹⁸⁴ Zuhayli, age, c.6, s.570

¹⁸⁵ Furkan Suresi 54. Ayet

¹⁸⁶ Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 23; Müslim, İmân 121, Cenâiz 29. Tirmizî, Cenâiz 23

¹⁸⁷ Buhari 6632, Müslim 62/113, Ebu Avane 57, İbni Hibban 1466, Ahmed 2/526

¹⁸⁸ İbnül Hümmam, c.7, s.347, Şerbini, c.4, s.442, Kasani, BedaiusSenai, c.7, s.278

¹⁸⁹ Buhari, Feraiz, 29

Şafiilerde ve Malikilerde ise nesep konusundaki şahitlerin sayısında erkeklerin bulunma zorunluluğu olmayan hususlarla aynı değerlendirmişler ve iki kadının şahitlik etmelerinin yeterli olacağını ifade etmişlerdir.¹⁹⁰

3.3.4. Rada'da Kadının Şahitliği

Rada sözlük anlamı olarak bakıldığında emzirmek veya süt emmek anlamına gelmektedir. Terim olarak bakıldığında dokuz yaşını doldurmuş kadının sütünün bir çocuğun midesine girmesi olarak ifade edilir. Süt emme yaşında olan bir çocuğun kendi annesi veya başka kadından süt emmesi durumunda sütü emen çocuk, annesi ve süt emziren kadın arasında yaşanılacak duruma süt hısımlığı denir ve bu konuda şahitlik gerektiren bir durum ortaya çıkarsa söz konusu şahitlikte mezhepler farklı görüşler ortaya koymuştur.

İki kişi arasındaki süt hısımlığı ikrar, şahit veya yazılı belge ile ispat edilebilir. Süt hısımlığının şahitle ispatı için Hanefilere göre en az iki erkek veya bir erkekle iki kadının şahitliği gerekir.¹⁹¹ Şafii hukukçularına göre dört kadının şahitliğiyle de süt hısımlığının ispatı mümkündür.¹⁹² Maliki ve Hanbeliler'e göre ise bir kadının şahitliği süt hısımlığının ispatı için yeterlidir¹⁹³.

Evlilikten sonra eşler arasında süt hısımlığı iddia edilir ve ispat edilmesi durumunda eşlerin evliliğe devam etmesinin caiz olmayıp boşanmaları gerekir. Gerekçe olarak şu hadis gösterilir. Ukde bin Haris evlendikten sonra bir kadının bu ikisini de emzirdiğini ifade etmesi üzerine olay peygambere anlatılmış ve Hz. Peygamber (s.a.v) "Bu kadının iddiasına rağmen o kadınla nasıl birlikte olursun ondan ayrıl."¹⁹⁴ Demiştir. Bundan dolayı rada olayının gerçekleşmesinden sonra eşlerin süt yoluyla evlenmelerinin veya bu meselenin sonradan ayyuka çıkmasıyla beraber eşlerin evli kalmalarının uygun olmadığı belirtilmiştir. Ancak ilk iki yaş veya iki buçuk yaşında olan çocuğun midesine süt inmesiyle mi yoksa ayrı ayrı beş defa ve doyurucu olarak süt emmesiyle mi oluşacağı? Noktasında ihtilaf bulunmaktadır.¹⁹⁵ Bu ihtilafın giderilmesinde de erkeklerin değil

¹⁹⁰ Mavsili, c.3, s.181

¹⁹¹ İbni Kudame, c.7, s.17, Şarani, Kitabul Mizan, c.3, s.475.

¹⁹² Merdavi, el-İnsaf, c.7, s.87.

¹⁹³ Zuhayli, c.6, s.573, el-Ceziri, c.5, s.445.

¹⁹⁴ Buhari, Nikah, 29.

¹⁹⁵ Muvatta, Akdiye, s.493, İbnül Kayım, İlam c.1, s.108

kadınların şahitliği ön planda olduğundan dolayı şahitlik hususunda cinsiyet temelli bir ayırımın değil sosyal, psikolojik, kültürel, yaşama dair vb. ihtilaflar şahitlerin sayı ve vasıflarının belirlenmesinde gözetilmiş olduğu gözlemlenmektedir.

3.3.5. İstihlal ve Bakirelikte Kadının Şahitliği

Yeni doğan çocuğun ölü olarak mı doğduğu yoksa sağ olarak doğduktan sonra mı öldüğü noktasında ihtilaf yaşanırsa kadının şahitliğine başvurulur. Eğer çocuğun bir defa dahi ağlama sesi duyulmuşsa sonrasında ölmüşse canlı doğduğu kabul edilir ve dolayısıyla yıkanır kefenlenir ismi konur, cenaze namazı kılınır. Bu meselenin şahitliği için de doğal olarak kadının şahitliği, erkeğin şahitliğinden evladır. Erkek kadın doğum uzmanı doğumu yapmış ve böyle bir ölüm vakası olmuşsa erkeğin de şahitliğinin kabulünde mahzur yoktur. Ancak doğumların çoğunda ebeler, kadınlar bulunduğundan dolayı kadının şahitliği bu meselede ön plandadır.

Hanefilere göre çocuğun canlı olarak doğduğuna tek kadının şahitliği yeterli ve geçerlidir.¹⁹⁶ Malikiler çocuğun doğum esnasında ağlaması ve cenaze namazının kılınmasına iki kadının şahitliklerinin yeterli olacağını söylerler.¹⁹⁷ Şafiilerde kadınların şahit olmasını kabul eder ama sayılarının dört kadın olmasını belirtir.¹⁹⁸ Hanbeliler de adil tek kadının şahitliklerini kabul sayar hatta köle kadınların şahitliklerini dahi kabul ederler.¹⁹⁹ İbni Abbas da doğum esnasında çocuğun ağlamasına tek ebenin şahitlik etmesinin yeterli olduğunu ifade etmektedir.²⁰⁰

İslam hukukçularının çoğunun ittifak ettiği konulardan biri de kadınların bakireliğinde tek bir adil ve hür kadının şahitliğin kabul edilmesidir. Gerekçe olarak ise Hz.Peygamber (s.a.v) erkeklerin bilgisinin olmadığı konularda tek kadının şahadetinin uygun görülmesidir hadisini ileri sürerler.²⁰¹

¹⁹⁶ İbni Abidin, age, c.12, s.445.

¹⁹⁷ Şarani, age, c.3, s.427.

¹⁹⁸ Şerbini, Mugnil Muhtaç, c.4, s.441.

¹⁹⁹ Mevsili, age, c.2, s.143.

²⁰⁰ İbni Kudame, c.7, s.19, Şarani, c.3, s.429.

²⁰¹ Udeh, c.3, s.321, İbni Nüceym, El-Bahr, c.7, s.63

3.4. Ticaret Hukukunda Kadının Şahitliği

Şahitlikle ilgili konular incelendiğinde şahitlerin nisabındaki farklılıkların borçlanma ayetinden dolayı ortaya çıktığı görülmektedir. Medine’de uygulanmakta olan selem akdinden dolayı nazil olduğu ifade edilen²⁰² Bakara suresi 282. ayet incelendiğinde “...Şahitlerin iki erkek olmadığı zaman, rıza gösterdiğiniz şahitlerden bir erkekle ile kadınlardan biri yanılırsa diğer kadının ona hatırlatması için yanınızda iki de kadın olsunlar...”²⁰³ayette öncelikle vadeli borçlanmada yazılı bir metin olmasını ve buna iki erkeğin şahitlik etmesi ifade edilmektedir. Burada ki emir, zorunlu bir hüküm olmayıp yol göstermek ve tavsiye etmek olarak algılanır yani vucüb için olmayıp, irşad ve nedb içindir.²⁰⁴

Söz konusu ayet, şahitlikte sayının belirlenmesi için ölçü olarak alınmıştır ve bu konuyla ilgili tartışmalar halen devam etmektedir.

Mezhep kurucularının ve klasik dönem müfessirlerin hepsine göre ticaret hukukunda yer alan alışveriş, borçlanma, mülk, anlaşma, icare, şirket, vakıf, kira, mükâfat vadi (ciale), emanet, hibe ödünç, sipariş konularında bir erkek ile iki kadının şahit olacağı belirtilmiştir.²⁰⁵

3.5. Miras Hukukunda Kadının Şahitliği

Miras; ölene ait olup ölüm nedeniyle mirasçının hak ettiği, geriye kalan mallar ve haklardır. İslâm Hukukuna göre kadınlar; miras almak ve bırakmak, sözleşme ile bir borcu üstlenmek, bir şeyi satın almak, kendine ait bir mala sahip olmak, sözleşme yapmak, miras hak mahrumiyetinden dolayı mahkemeye vermek ve mallarını yönetmek hak ve imkânlarından yararlanır. Serbestçe hayat arkadaşını seçmek veya böyle bir seçimi kabul etmek, dul kalınca ikinci defa evlenmek hakkı ve eşinden dolayı miras alma

²⁰² Selem Akdi: peşin para ile vadeli ürün veya mal almaktır.

²⁰³ Bakara Suresi 282. Ayet.

²⁰⁴ Zemahşeri, Ömer, Hakikati Tenzil, c.1, s.328, Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, s.980, Mecelle, md.1705.

²⁰⁵ Döndüren, Delilleriyle İslam Hukuku, s.129; Sabık, c.3, s.342, Bilmen, age. c.8, s.125, Şerbini, c.4, s.443, İbnül Hümmam, c.7, s.345, Merginani, c.3, s.307; Mevsili, c.2, s.141; İbni Kudame, c.7, s.13

hakkına da sahiptirler. Bu türden haklar, Batılı kadınların İslam'dan çok sonra yeni sayılabilecek bir zamanda kavuştukları haklardandır.²⁰⁶

Miras haklarının tevarüsü, nakledilmesi, tahakkuk etmesi için şahitlerin gerekli olduğu durumlarda Ebu Hanefe'ye göre, iki erkek veya bir erkek iki kadın şahitlik, etmedikçe miras tahakkuk etmez.²⁰⁷ Ebu Yusuf ve İmam-ı Muhammed'e göre ise, adil tek kadının mirasın tahakkuk etmesi için şahitliği yeterlidir ve tercih edilen görüş budur.²⁰⁸

Şafiiler ve Hanbeliler miras hukukunda iki erkek veya bir erkek iki kadının şehadetlerini kafi görürler. Malikiler de aynı görüşte olmakla beraber müddeinin yemin etmesini şart koşarlar. Zahirilerin görüşü de diğer mezheplerle aynı doğrultudadır.²⁰⁹

“Kadınlardan biri unuttuğunda diğeri hatırlatsın.”²¹⁰ hükmünün gereği olarak mirasta iki erkek veya bir erkekle iki kadının şehadetinin olabileceğine kaildirler.²¹¹

Bu görüşler, herhangi bir yazılı belgenin olmadığı zamanda gerçekleşecek olan şifahî şahitlikler içindir. Noter veya nüfusta, varis olduğu, belge ile tespit edilmiş kişi için aynı şahitler mirasın tahakkukuna dair şehadete davet edilmezler.

3.6. Genel Değerlendirme

Konunun özet olarak değerlendirilmesini yapacak olursak, kadınların şahitliklerini genelde dört başlık altında toplayabiliriz. Bunlar tek bir kadının şehadetinin kabul olduğu durumlar, ceza hukukundaki kadınların şehadeti konusu, bir erkek iki kadının şahitliğinin kabul olduğu ticaret hukuku ağırlıklı konular, yeminleriyle beraber kadınların şahit olduğu konular olmak üzere kategorilere ayırabiliriz.²¹²

- Tek kadının şehadetinin geçerli olduğu durumlar;
 - İstihlal meselesinde,

²⁰⁶ Abdülaziz b. Abdullah, İslâm'ın Getirdikleri, (çev. Veysel Uysal), Bir yayınları, İstanbul, 1983, s.65

²⁰⁷ Ibn Kudame, el-Muğni, XII, s.74.

²⁰⁸ Ibn Kudame, a.g.e., s.74.

²⁰⁹ Bilmen, Hukuk-u İslâmiyye ve İstılahat-ı Fıkhiyye Kamusu, VIII, s.126

²¹⁰ Bakara, 2/282

²¹¹ Bilmen, age, VIII,s.125

- Kadın organlarındaki sıkıntıların olduğu durumlarda,
- Lian durumunda,
- Doğuma tanıklıkta,
- Bekaret tespitinde,
- Kadınlar hamamında bir kişinin ölmesi gibi özel durumlarda tek kadının şahitlikleri kabul görür.

- Bir erkek iki kadının şehadetinin geçerli olduğu durumlar;

- Ticaret Hukukunda alışveriş, borçlanma, mülk, anlaşma, icare, şirket, vakıf, kira, mükafat vadi (ciale), emanet, hibe ödünç, sipariş konularında,

- Fiziki konularda;

- Şehadetlerini kabul edenler: Ebu Hanife, Ahmet bin Hanbel, Şabi, Sevri ve Zahiriler,

- Şehadetlerini kabul etmeyenler: Şafii, İmam Malik, Zühri, Nehai, İmamiye,

- Yemin etmesi durumunda kadınların şehadeti:

- Şehadetlerini kabul edenler: İmam Malik, Ahmed bin Hanbel, İbni Teymiye,

- Şehadetlerini kabul etmeyenler: Şafii, Zeydiyye ve İmamiyye,

- Ceza hukukunda kadınların şehadeti:

- Zina, hırsızlık, iftira suçlarında kadınların şehadetini kabul edenler: Ata İbn Ebi Rebah, Zahiriler, Hammad b. Süleyman ve İmamiyye

- Zina, hırsızlık, iftira suçlarında kadınların şehadetini kabul etmeyenler: Hanefilerin, Malikîlerin, Şafîîlerin ve Zeydiler olarak ifade edilebilir.

SONUÇ

İslam hukukunda kadının şahitliğinin cinsiyet ile temellendirilmesini ele aldığımız çalışmamızda öncelikle nasslarda bu konunun nasıl gündeme geldiğini tespit etmeye çalıştık.

İslam Hukukunda şahitlik yapma şartları incelendiğinde esas olanın adaletle hüküm verebilmek için şüpheyi yer vermeyecek ölçüde tahammül ve eda şartlarının konulduğunu görmek mümkündür.

Özelde şahitliğin şartları dikkatle incelendiğinde erkekler gibi kadınlarında şahitliğine bir engel olmadığı görülmektedir. Şahitliği bir görev ve sorumluluk olarak değerlendirdiğimizde kadınların zaruret dışı durumlarda erkeklerle aynı seviyede sorumlu olmadıklarını anlayabiliriz. Ancak sırf kadınlara mahsus(yurt, sığınma evi, hamam vb.) ortamlarda vuku bulan ve yargıya intikal eden olaylarda kadının şahitliği, adaletin tesisi ve hakkın ispatı için kaçınılmaz vasıtalardan biridir.

Şahitlik, aynı olayda başka şahitler olmadığında farzı ayn; birçok kişinin şahitliği durumunda ise farzı kifaye bir yükümlülüktür.

İslâm hukukunda yargı hukukunu ilgilendiren davalarda ve muamelata dair detayların belirlenmesinde şahitlik önemli bir ispat vesilesidir. Hakların sahibine tevdi edilmesi ve suçlunun cezasız kalmamasında şahitlik önemli bir rezerve sahiptir. Şahitliğin meşruiyetinin hikmeti, insan haklarının korunması ve özlük haklarının ispat edilmesidir. Şayet şahitlik kurumu meşru kılınmasaydı, hakların çoğu zayi olur, toplumda huzur ve ahenk kalmazdı. Evrensel bir din olan İslâm'ın, şehadet konusuna el atmaması düşünülemez. Çünkü İslâm, insanlar arasında adaleti ve iyiliği hakim kılmak için gönderilmiştir. Erkeğin hayat arkadaşı ve yardımcısı durumundaki kadının, şehadet hukukundan mahrum edilmesi de düşünülemez. Günümüzde nicelik olarak ümmetin yarısını teşkil eden kadınları, şahitlik kurumundan mahrum etmek; dolaylı olarak mefsedetini celbine zemin hazırlamak olurdu.

"Bir kötülüğe şahit olan onu eliyle değiştirsin, buna gücü yetmiyorsa diliyle değiştirsin, buna da gücü yetmiyorsa kalbiyle buğz etsin. Bu ise imanın en zayıf noktasıdır." diye buyuran Hz. Peygamber (sav) sadece erkekleri değil, kadınları da muhatap almıştır. Her alanda olduğu gibi şehadet hukukunda da kadın, erkeğin en yakın yardımcısı olmuştur. Kadının şahitlik ile ilgili durumunu bu bağlamda düşünmemiz gerekmektedir.

Yapılan çalışmada, yalancı şahitliğin Allah'a şirk koşmayla eşit tutulduğunu, şahitlikten dönülmesi halinde tazminat cezasının devreye girdiğini, İslâm'ın sadece kendi müntesiplerine değil; kendi vatandaşları durumundaki diğer din mensuplarına da, kendi aralarında meydana gelen anlaşmazlıklarda şahitlik hakkı tanıdığı tespit edilmiştir.

İslâm, cihan şumul bir dindir. Belli bir zaman, mekân ve topluma gönderilmiş değildir. Hiç bir İslâm Mezhebi de İslâm'ın bizzat kendisiymiş gibi algılanmamalıdır. Mezhepler İslâm dairesi içerisinde birbirlerinin mütemmimidirler. Bundandır ki, İslâm hukukunun yürürlükte olduğu coğrafyada bulunan idarecilerin, müntesibi bulundukları mezheplerinin dışındaki diğer mezheplerin görüşlerine de başvurmaları gerekir.

Nitekim araştırmamız sonucunda; şahitlik konusunda cinsiyet temelli bir ayrımın bulunmadığı, yapılan mevcut ayrıştırmaların gayet doğal, rasyonel, İslâm'ın iç dinamikleriyle uyumlu ayrımlar olduğu kanaatine vardık ve çalışmanın bölümlerinde buna dair argümanlarımızı sunduk. İlk bakışta kadının aleyhinde gibi gözüken mevzuların, ön yargıdan uzak ve objektif bir bakış açısıyla ele alındığında, öne sürülen iddiaların gerçeği ifade etmediği rahatlıkla görülebileceği neticesine vardık.

Kanaatimizce Kur'ân, getirdiği evrensel mesajlarla bütün sahalarda olduğu gibi kadın konusunda da köklü değişiklikler yapmış, kadına reva görülen haksızlıkları ortadan kaldırmış ve sahip olabileceği tüm hakları kendisine tevdi etmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, Enis., *Kadın ve Sosyal Adalet*, (çev. M.Çiftkaya), Beyan yayınları, İstanbul, 1993..
- Akdemir,Salih., “*Tarih Boyunca ve Kur’ân’ı Kerim’de Kadın*”, Antoloji; *İslam’da Kadın Hakları*, Rehber Basın, Ankara, 1993.
- Amine, Vedûd-Muhsin.,*Kur’ân ve Kadın* (tr. Nazife Şişman), İz Yayınları, İstanbul, 1997.
- Armağan, Servet., *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, DİB yayınları, Ankara, 1987.
- Ateş, Süleyman. *İslâm'a İtirazlar ve K. Kerimden Cevaplar*, 4. bsm. Kevser yayınları, Ankara, (trsz).
- Aynî, Bedrüddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed *ümdetü'l-Kârî Fi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Daru'l-Fikr, Beyrut, (ts).
- Beyhaki, Ahmet bin El-Hüseyin bin Ali bin Musa Ebu Bekir . *Şuabu'l İman*. Çev. Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız ve Zekeriya Yıldız. 10 cilt. Mekke: Ocak Yayıncılık, 2015.
- Bilmen, Ömer Nasuh. *Hukuk-ı İslamiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*. 8 cilt. İstanbul: Ravza Yayınları, 2015.
- Buhârî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el- Câmiu's-Sahih*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Buhari, Muhammed el. *Sahih-i Buhari*,. Çev. Harun Yıldırım. 11 cilt. Sağlam Yayınevi, 2010.
- Bulaç, Ali., “*Mekasidü's-Şeria Bağlamında Kadının Şahitliği Konusu*” İslâmi Arş. Dergisi, 2.bsm. Ekim 1991.
- Büyük, Mehmet. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Birlik, 1982.

Carullah, Musa., *Hatun*, Kitâbiyât, Ankara, 2001.

Cevdet Paşa, Ahmet. *Mecelle-i Ahkam-ı Adliye*. tarih yok.

Cevheri, İsmail b. Hammad. *es-Sihah Tacü'l Lüğa ve Siahül Arabiyye* . Beyrut: Sadri Darul, 1984.

Cürcani, Şerif Ali b. Muhammed. *et-Tahrifat*. Kahire, 1970.

Çakan, İsmail Lütfi., *Hadislerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yolları*, MÜİFV, İstanbul, 1982..

Develioğlu, Ferit. *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*. İstanbul: Aydın Kitapevi, 2013.

Dikmen, Mehmed., *İslâm'da Kadın Hakları*, Cihan yayınları, İstanbul, 1983.

Dinler, Ferit. «Kâsânî'nin Yaklaşımı Uyarınca Hanefî Fıkıh Ekolünde Takdîrî Durum Olgusu.» *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2018): 248-270.

Ebu Davut. *Kitabü's Sünne Akdiye*. Çev. Mehmet Yaşar Kandemir. Tahlil Yayınları, 2019.

Ebu Şukka, Abdülhalim, *Tahriru'l-Mer'eti fî Asri'r-Risaleti*, I-IV-Darü'l Kalem,Kuveyt, 1990.

Ekinci, Ekrem Buğra. *İslam Hukuku*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2018.

Ekinci, Ekrem Buğra ve Ahmet Şimşirgil. *Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle*. İstanbul: IQ Yayıncılık, 2016.

el-Behiy, *Kur'an ve Toplum* (çev. M. Beşir Eryarsoy), Bir yayınları, İstanbul, 1986.

el-Makdisi, İbn Kudame. *Delilleriyle Hambeli Fıkıhı el- Mugni Muhtasarı*. Çev. Alparslan Tunçer. 1. Baskı. 4 cilt. Karınca ve Polen Yayınları, 2016.

el-Mevsili, Abdullah bin Mahmud. *El-İhtiyar Ta'lili'l-Muhtar*. Çev. Ahmet Oğuz, Mustafa Bülent Dadaş ve Tahir Tural. 5 cilt. Beyrut: Nuh Yayınları, 2017.

Eskicioğlu, Osman., *İslâm'da Kadının Yeri*, İlahiyat Fak. Dergisi, DEÜY, İzmir, 1994.

es-Sa'di, *Teysiru'l-Kerimi'r-Rahman fi Tefsiri'l-Kelami't Mennan*, I-VII, İAY, Riyad, 1404.

Evrengzib. *l-Fetava el-Hindiyye fi Mezhebi'l-İmami'l-A'zam Ebi Hanife ve bi Hamişihî Fetavayî Kadîhan ve'l-Fetava el-Bezzaziyye*. Dü. Şeyh Nizameddin. Çev. Mustafa Efe. Cilt 7. Ankara: Akçağ Yayınevi, 1983. 6 cilt.

Fahraddin Razî, *Mefatihul-Gayb*, (çev. Komisyon), Akçağ yay, Ankara, 1989.

Gazali, *Fakihlere ve Muhadislere Göre Nebevi Sünnet*, (çev. Ali Özek) İAV, İstanbul, 1992.

Gazalî, Muhammed, *Hukuku'l-insan Beyne Tealimi'l-İslâm ve I'lami'l- Umumi'l-Muttehîde, Darü'd-Da'va*, Mısır, 1994.

Gürhan, Nazife. «*Toplumsal Cinsiyet ve Din.*» *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 6 (Kasım 2010): 58-80. <<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/115954>>.

Hatemi, Hüseyin., *Kadının Çıkış Yolu*, Fecr yayınları, Ankara, 1988.

Hiraki, Ebü'l-Kasım Ömer b. El-Hüseyin . *El Muhtasar fil Fıkh*. Çev. Zübeyr es-Savis. Beyrut: Dar'ün Nevadir, 2008.

İbn Abidler, Ebu Ömer Yusuf Bin Abdullah. *et-Temhîd fî beyâni't-tevhîd*. Çev. Ömür Türkmen, Bekir Topaloğlu ve Muhammed Aruçi. Beyrut: İSAM, 2016.

İbn Atiyye, *el-Muharrer el—Veciz fi't-Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz*, I-V, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1993.

İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, I-IV, Beyrut, 1969.

İbn Kudame *el-Kâfi fi Fıkhî'l-İmam Ahmed b. Hanbel*, IIV,5.bsm.el-Mektebu'l-İslami, 1988.

İbn Kudame, el- Muğni, I-XII, *el-Mektebetu't-Ticariyye*, Mekke, XII.

İbni Mace. *Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi*. Çev. Haydar Hatipoğlu. 10 cilt. Ankara: Ravza Yayınları, 2015.

- İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, I-II, Daru'l- Kahraman, İstanbul, 1985.
- İslâmoğlu, Mustafa. *Adayış Risalesi*, Denge yayınları, İstanbul, 1992.
- Kandil, M. Hüseyin. *eş-Şehadetü'l-Makbule fi'l-Fıkhî'l-İslâmî*, Mısır, 1988.
- Karaman, *İslâm'da Kadın ve Aile*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1993.
- Karaman, Hayrettin. *Adalet*. İstanbul: DİA, 1988.
- . *Mukayeseli İslam Hukuku*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2012; c: I.
- Kastallânî, *İrşâdü's-Sârî li Şerhi Sahihil Buhârî*, I-XV, Darü'l-fıkr, Beyrut, 1990.
- Kırbaçoğlu, M. Hayri. “Kadın Konusunda Kur'an'a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler? İslâmî Arş. Dergisi, 2.bsm. Ekim 1991.
- Kutup, Muhammed. *İslâm'ın Etrafındaki Şüpheler*, Tuğra yayınları, İstanbul, 1982,
- LAROSSE. *EL-Mucemul Arabi el Esasi*. Tunus: Arap Eğitim, Kültür ve Bilim Merkezi, 1988.
- Maluf, Levis. *el-Müncid*. Beyrut: Darul Meşrik, 1992.
- Manzur, İbn. *Lisanü'l Arap*. Beyrut: Daru Sadır, 1990.
- Mesut, Cübran. *Er Raid, Mu'cemu elfbai fi'l-luga ve'l-a'lam*. Beyrut: Darül İlm lil Melayin, 1968.
- Merdavi, *el-İnsaf*, I-XII, *Matbaatu's-Sünnet-i Muhammediye*, Kahire, 1958.
- Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, I-VII, (çev. Komisyon), İnsan yay, İstanbul, 1986.
- Mevdudi, Ebu'l Ala. *İslamda Hükümet*. Çev. Ali Genceli. İstanbul: Hilal Yayınları, 2016.
- Muhammed, Ahmed b. *el-Cevheretü'n-Neyyire*, I-II, Fazilet yayınları, İstanbul, 1978,

Osman, Mazhar. *Tababat-i Ruhiye*, İstanbul, 1941.

Sabık, Seyyid., *Fıkhu's-Sünne*, I-III, Darü't-Turas, Kahire, (trs).

Sayıl, Işık, “*Bebek Ruh Sağlığı Sempozyumu*”, Yeni Şafak, 14 Şubat, 1996.

Serahsi, İmam. *Mebsut*. Çev. Mustafa Cevat Akşit. 31 cilt. Ankara: Gümüşevi Yayıncılık, 2016.

Şemseddin, Sami. *Kamus-u Türki*. Ankara: İdeal Kültür Yayıncılık, 2019.

Şimşek, M. Said. *Günümüz Tefsir Problemleri*, Esra yayınları, Konya, 1995.

Tekinay, Selahaddin Sulhi., *Türk Aile Hukuku*, 5.bsm. Beta yayınları, İstanbul,

Topaloğlu, Bekir. *İslâm'da Kadın*, 5.bsm. Yağmur yayınları, İstanbul, 1973.

Türk Dil Kurumu. *Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

Ülgen, Gülten ve Fidan, Emel, *Çocuk Gelişimi*, 7. bsm. MEB Basımevi, İstanbul, 1992.

Yılmaz, Musa Kâzım. *Kur'ân Ailesi*, Hilâl yayınları, İstanbul, 1994.

Zuhayli, Vezhbe. *el-Fıkhu'l-İslami ve Edilletuhu*. Çev. Ahmet Efe ve Beşir Eryarsoy. 10 cilt. Beyrut: *Darül' Fikir El-muasır*, 2014.